ISSN 0105 -7154

HANS HENRIK JACOBSEN

TYSKE BESLAGLÆGGELSER I ODENSE OG ASSENS AMTER 1940–45

Anvendelse, varighed og erstatning

Odense 1980

HISTORISKE STUDIER FRA FYN Nr. 9

Udgivet af Historisk Samfund for Fyns stift

ISSN 0105-7154

HANS HENRIK JACOBSEN

TYSKE BESLAGLÆGGELSER I ODENSE OG ASSENS AMTER 1940–45

Anvendelse, varighed og erstatning

Odense 1980

HISTORISKE STUDIER FRA FYN Nr. 9

Udgivet af Historisk Samfund for Fyns stift

Forord

I nærværende bidrag til skildring af forholdene under besættelsen i Odense og Assens amter er hovedvægten lagt på større anlæg som flyvepladser ved Beldringe, Holev, Vejrupgård og Gyldensteen, radaranlæg ved Nordskov, Midskov, Røjle og Skovby og flygtningelejre i Allesø og Skovby. Derudover registreres beslaglæggelser af institutioner og privatejendomme i forbindelse med indkvartering af tysk militær og tyske flygtninge, og der gives gennem de erstatninger, der blev ydet, et billede af beslaglæggelserne og deres omfang i by og på land.

Fremstillingen bygger på et materiale, som jeg først er blevet gjort opmærksom på, efter at jeg har beskrevet det største af værnemagtens anlæg på Nordfyn, flyvepladsen ved Beldringe og Allesø. Yderligere har jeg kontaktet en række beboere de steder, hvor tyskerne helt eller delvis har gennemført deres forsvarsprojekter, og de har bidraget med værdifulde oplysninger og fremvist de enkelte lokaliteter. For deres imødekommenhed bringer jeg dem hermed en tak.

Fotografier (med undtagelse af Vagten ved Tåruplund, Allesø bag pigtrådsafspærring og Baraklejren ved Skovby) bringes med tilladelse af Museet for Danmarks Frihedskamp.

Næsby 1980 Hans Henrik Jacobsen

Indhold

Nedsættelse af kommission til behandling af erstatningssager.. 7
Kommissionens arbejde..... 10
Beslaglæggelser i Odense og Assens amter:
Beldringe Flyveplads..... 14
Arealer i tilknytning til flyvepladsen..... 18
Forsvarsanlæg:
Nordskov..... 22
Midskov..... 23
Røjle..... 24
Skovby..... 25
Flyvepladser:
Holev..... 28
Vejrupgård..... 30
Gyldensteen..... 31
Arealer i øvrige landsogne..... 33
Institutioner og ejendomme i Odense..... 36
Institutioner og ejendomme i Kerteminde, Bogense, Middelfart og Assens..... 41
Institutioner og ejendomme i landsogne..... 45
Flygtningelejre i Allesø og Skovby og ved Dallund..... 50
Omfang af beslaglæggelser og erstatninger..... 54
Noter..... 56
Litteratur..... 58

Indledning

Nedsættelse af "Kommission til Behandling af Sager om Erstatning og Leje vedrørende den tyske Værnemagts Benyttelse af fast Ejendom"

Den tyske besættelse af Danmark har mange aspekter. Beslaglæggelse og forsvarsanlæg, sabotage og schalburtage, undtagelsestilstand og strejke, likvidering, flygtningeinternering, modstandsbevægelse og frihedskamp er en del af dem, og i kølvandet fulgte retsopgør og krigsskadeserstatning.

Sidstnævnte er det egentlige udgangspunkt for nærværende fremstilling. Ved skrivelse af 25.august 1944 nedsatte Indenrigsministeriet i de enkelte amter en "Kommission til Behandling af Sager om Erstatning og Leje vedrørende den tyske Værnemagts Benyttelse af fast Ejendom". Kommissionen for Odense og Assens amter kom til at bestå af sparekassedirektør Emil Sørensen, Kerteminde (formand og landbrugskyndigt medlem), tømrermester M.J.Hersaa,Odense (bygningskyndigt medlem) og gdr. Niels Andersen, Martofte (vurderingskyndigt medlem). Det første møde afholdtes på Stiftamtets kontor den 13.september 1944, og til stede var foruden kommissionens medlemmer stiftamtmand Sv. Neumann og kontorchef A. Lorck-Madsen som amtets repræsentanter samt tyskeren Dohrn fra Luftwaffe Skanderborg (general von Hannekens hovedkvarter).Kommissionen holdt regelmæssigt møder frem til 1950. På dette tidspunkt var alle de af værnemagten forvoldte skader besigtiget og vurderet, såfremt der var fremsat ønske om erstatning. De følgende år var der kun ganske få sager til behandling, og i 1956 synes kommissionen at have udspillet sin rolle. - I det praktiske arbejde blev den bistået af kontorchef Lorck-Madsen som repræsentant for amtet, kontorchef Enrico Hansen som repræsentant for Indenrigsministeriet og statens tilsynsførende, ingeniør O. Andersen, Odense Amtsvejvæsen, der som sagkyndig ydede teknisk bistand ved opmålinger m.v.

Når der i det følgende kan gives en oversigt over de erstatningssager, der blev indbragt for kommissionen, skyldes det, at jeg i efteråret 1978 af gdr.Jørgen Bendtsen,Allesø, blev gjort opmærksom på, at kommissionens formand, sparekassedirektør Emil Sørensen ved sin død i 1960 efterlod et omfattende materiale af privat karakter vedrørende vurderinger i Odense og Assens amter, og at det opbevaredes af en af hans slægtninge, gdr. Hans Peter

Sørensen, Lumby Tårup mark. Det drejer sig primært om 3 protokoller, hvori der fortløbende er indført behandling af godt 1000 erstatningssager [1]. De fleste tilfælde har været behandlet to eller flere gange, og ialt er de fordelt på ca.530 lodsejere og institutioner, der under besættelsen har været udsat for beslaglæggelse af den ene eller anden art.

Det skal i denne forbindelse bemærkes, at den følgende registrering af beslaglæggelser ikke er udtømmende. Der er eksempler på, at enkelte lodsejere ikke ønskede erstatning for den skade, der var forvoldt ved tysk beslaglæggelse, og følgelig er der ikke rejst krav om erstatning over for kommissionen. Man må dog formode, at alle sager af betydning er blevet indbragt for kommissionen.

Området, som kommissionen skulle dække, var som nævnt Odense og Assens amter. Undtaget var imidlertid to områder, hvor særlige kommissioner var nedsat med henblik på vurdering af de af værnemagten beslaglagte områder eller bygninger. Det drejede sig om Odense købstad og Beldringe flyveplads:

For Odense købstad foretoges vurderingerne af ingeniør M.A. Gustavsen, Odense, hvorimod erstatningssager fra Kerteminde, Bogense, Middelfart og Assens henhørte under den for Odense og Assens amter nedsatte kommission. Efterfølgende oversigt over beslaglæggelser i Odense er opstillet på grundlag af daværende kommunaldirektør Søren Hansens bog om Odense under besættelsen [2].

Den mest omfattende beslaglæggelse på Fyn var det ca. 2.500 tdr. land store areal omkring Beldringe og Allesø, fordelt på godt 150 ejendomme, hvor tyskerne 1944-45 anlagde militær flyveplads. Ifølge lov af 22.juli 1946 om afvikling af skødeklausulejendomme skulle de tidligere ejere - for at kunne gøre deres tilbagekøbsret til ejendommene gældende - inden 1.september samme år have anmeldt deres ønske om tilbagekøb, og da der i tilfælde som dette skulle foretages en hensigtsmæssig afgrænsning mellem de ejendomme, der kunne frigives (sammenlægninger, udskiftninger, mageskifter m.v.),blev der nedsat en særlig kommission med henblik på løsning af denne opgave. Afviklingskommissionen, der regulerede det nordfynske flyvepladsområde, bestod bl.a. af kgl. kommissarius Th.Terndrup, der var formand for kommissionen, og gdr. Kryger Madsen, Agernæs, og gdr. Jens Pedersen, Dyrupgård, begge valgt af amtsrådet. Forhandlingerne vedrørende

tilbagekøb af de pågældende ejendomme var overdraget en kommission, hvis formand var kontorchef Enrico Hansen, Indenrigsministeriet, og han blev fra ministeriets side bistået af fuldmægtig E. Selmer Rasmussen og som landbrugskyndig sekretær Charles Jensen. I dette arbejde deltog yderligere et af de tidligere ejere nedsat lodsejerudvalg samt medlemmer af den tidligere nævnte kommission for hele amtet, sparekassedirektør Emil Sørensen, tømrermester M.J.Hersaa og gdr. Niels Andersen. Ikke mindst Emil Sørensen er omtalt for sit dygtige arbejde i kommissionen. - Erstatninger vedrørende de frigivne skødeklausulejendomme på selve flyvepladsområdet er ikke registreret i Emil Sørensens protokoller, idet de ikke primært henhørte under den kommission, som han var formand for, og efterfølgende oversigt bygger på min egen oversigt over flyvepladsens historie [3]. Den blev udelukkende til på grundlag af samtaler, som jeg i sin tid havde med en række af de beboere, som i 1947-48 var vendt tilbage til deres tidligere ejendomme, og oversigten rummer derfor ikke de samme detaljerede oplysninger som Emil Sørensens materiale.

På grundlag af Emil Sørensens notater og øvrige materiale - med støtte i de nævnte publikationer vedrørende Odense by og flyvepladsområdet - kan der således i det følgende opstilles en oversigt over de i Odense og Assens amter af den tyske værnemagt beslaglagte arealer og institutioner samt i de fleste tilfælde den reelle eller påtænkte anvendelse - områder, der ikke hører til de fyldigst behandlede i den efterhånden ret omfattende litteratur om anden verdenskrig. Inddelingen er foretaget med henblik på områdernes anvendelse og deres geografiske beliggenhed.

Kommissionens arbejde

Når der blev rejst krav om erstatning, vurderede kommissionen den forvoldte skade og indstillede til "Udvalget for ekstraordinære Industriarbejder" under Indenrigsministeriet, at der blev udbetalt erstatning. I størsteparten af sagerne drejede det sig om følgende:

1) beslaglagte landbrugsarealer:
   fastsættelse af leje
   erstatning p.g.a. afgrødetab, nødvendig omlægning af driften, forringede tilkørselsforhold, forringelse af jordens bonitet og anden form for beskadigelse (afspærringer, gravearbejde, fjernelse af muldlaget, opstilling af master m.v.)
2) beslaglagte institutioner og privatejede ejendomme:
   fastsættelse af leje og indkvarteringsgodtgørelse
   erstatning p.g.a. driftstab, tabt arbejdsfortjeneste, beskadigelser på bygninger, inventar m.v.

I de fleste tilfælde var der indgået lejemål af værnemagten, og lejen blev udredet gennem de tyske myndigheder over værnemagtskontoen i Danmarks Nationalbank. Hen mod krigens slutning ophørte imidlertid betalingen, og kommissionen måtte indstille, at ejerne fik den resterende leje udbetalt. I andre tilfælde måtte kommissionen beregne leje og erstatning, og det fremgår af materialet, at den har fulgt følgende retningslinier:

årlig leje af jord:	250-400 kr. pr.td. land, afhængig af bonitet og afgrøde
årlig leje af bygninger:	10 % af bygningsværdien + 10 % heraf for "militært slid".(Eksempel: Bygningsværdi: 200.000 kr. Årlig leje: 20.000 kr. + 2.000 kr. = 22.000 kr.)
indkvartering pr.mand pr.dag:	30 øre
kanonstilling:	større: 50 kr. - mindre: 35 kr.
maskinskytsrede:	større: 20 el.30 kr. - mindre:10 kr.
pr.gravet (skyttegravs)hul:	5 el. 10 kr.
pr.rejst mast:	5 kr. (bardun: 2,50 kr.)
pr.fældet træ:	10 el. 20 kr.
afgrødetab, pr.tønde korn:	45 kr.
afgrødetab på tilsået areal:	8-25 øre pr. m^2,eksempelvis korn: 16-18 øre, græs: 12-14 øre, roer: 12-18 øre
pr.tilført læs gødning:	12 kr.

En beregning på afgrødetab ser eksempelvis således ud:

Matr.9 a:	Ejendomsskyld	56.000 Kr.
	Jordværdi	35.000 Kr.
	Areal	25,2 ha.

Afgrødetab:	3 Skp.Land Roer - 2.069 m^2 á 16 Øre	331 Kr.
	2 Skp.Land Roer nedtrampet - 1.400 m^2 á 8 Øre	112 -
	Rajgræsfrø - 900 m^2: 150 Kg. Frø á 1.50 Kr.	225 -
	Korn - 4.500 m^2: 18 Td. á 45 Kr.	810 -
	Græs - 1.400 m^2 á 12 Øre	168 -
	nedgravet Kabel - 1.320 m^2 á 12 Øre	158 -
Markvej ødelagt 180 Meters Længde		500 -
14 Master á 5 Kr.		70 -
10 Læs Gødning á 12 Kr.		120 -
12 Piletræer á 10 Kr.		120 -
Omkørsel og Ulemper		500 -
Samlet Erstatning		3.114 Kr.

Vedrørende beskadigelser på bygninger blev der ydet erstatning efter princippet "nyt for gammelt", hvilket vil sige, at der for den påførte skade ydedes det beløb, som det ville koste at udbedre den helt. Følgelig blev der i hvert tilfælde lavet overslag og indhentet tilbud hos de enkelte håndværkere, og fraset visse reduceringer udbetaltes det beløb, som de samlede reparationer beløb sig til. I hvert enkelt tilfælde fastsattes - på grundlag af de nødvendige reparationsarbejder - erstatning for skade på fast ejendom (formular F) og erstatning for skade på privat indbo eller andet løsøre (formular G), og denne specificering fastholdtes fortsat af kommissionen.

Erstatninger i forbindelse med beslaglæggelse af et hotel i en fynsk købstad og et forsamlingshus i et vestfynsk sogn beløb sig eksempelvis til følgende:

Hotel

Beslaglagt til indkvartering af flygtninge 10.april 1945 - 16.marts 1946.

Leje 10.April 1945 - 16.Marts 1946.....		28.740.69
Istandsættelse:		
Malerarbejde.....	9.338.21	
Tømrerarbejde.....	5.218.83	
Smedearbejde.....	3.755.80	
Murerarbejde.....	8.372.35	
Installationsarbejde.....	2.101.63	
Glarmesterarbejde.....	172.05	28.958.87
Oprydning og Rengøring.....	1.352.71	
Flytteomkostninger.....	591.90	
Annoncering efter Personale.....	544.39	
Brændsel til Tørring af Lokalerne.	586.00	
Fraflytning.....	1.283.45	4.358.45
Løsøre:		
Genanskaffelse af ødelagte Ting	18.154.71	
Reparation af det øvrige.....	10.109.66	28.264.37
Erstatning til Personale (9 ansat,2 med Opsigelse).....		5.800.00
Samlet Erstatning		96.122.38

Forsamlingshus

Beslaglagt til indkvartering af flygtninge 28.april 1945 - 1.februar 1946.

Leje: 360 m^2 á 8 Kr. = 2.880 Kr. aarligt.		
Leje for 9 Maaneder á 240 Kr.....		2.160.00
Istandsættelse:		
Malerarbejde.....	2.556.45	
Murerarbejde.....	116.54	
Tømrerarbejde.....	597.62	
Elektrikerarbejde.....	655.55	3.926.16
Rengøring.....		175.70
Elektricitetsforbrug.....		441.90
Erstatning til Værtinden.....		600.00
Løsøre:		
10 Bænke brændt.....	472.90	
10 Bordplader brændt.....	340.00	
Rullegardiner brændt.....	170.85	
Rullegardiner fjernet.....	270.35	
Reparation af Møbler.....	432.89	1.686.99
Samlet Erstatning		8.990.75

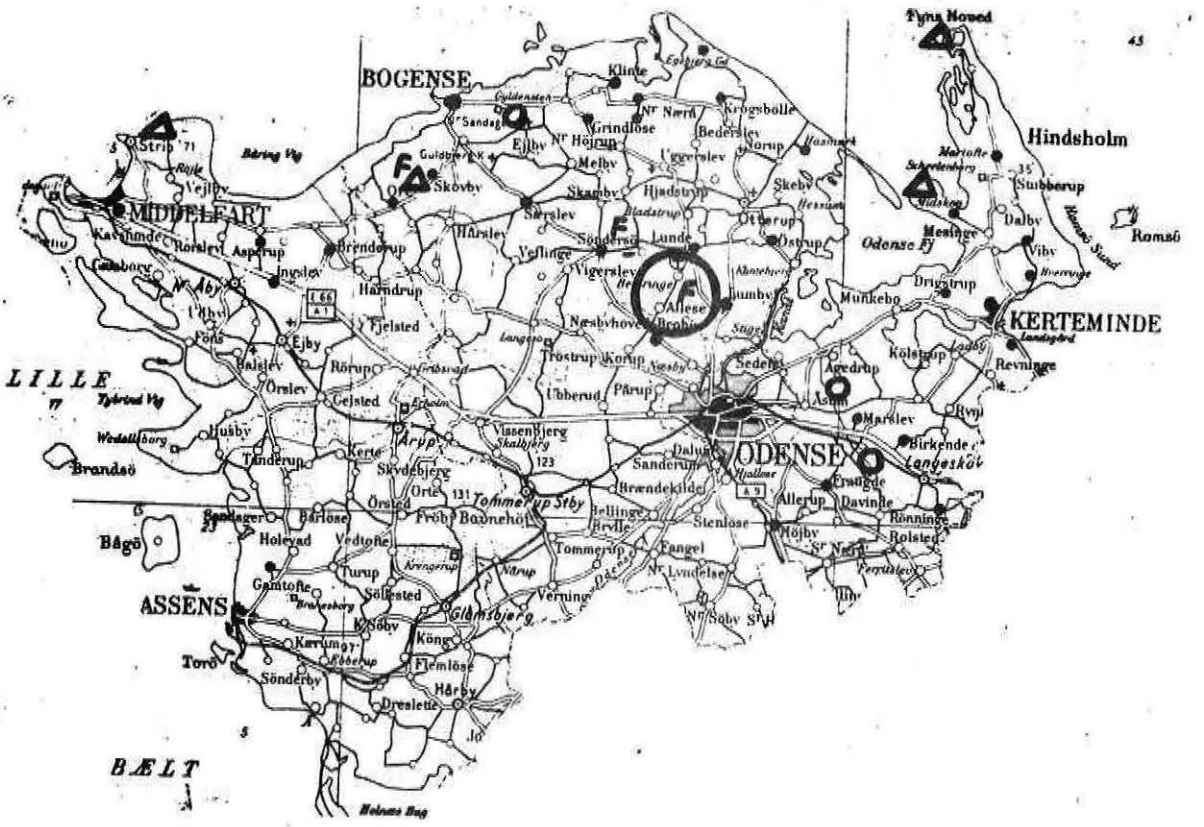

Tyske beslaglæggelser: ⬭ = flyveplads ● = mindre beslaglæggelser
△ = forsvarsanlæg F = flygtningelejr

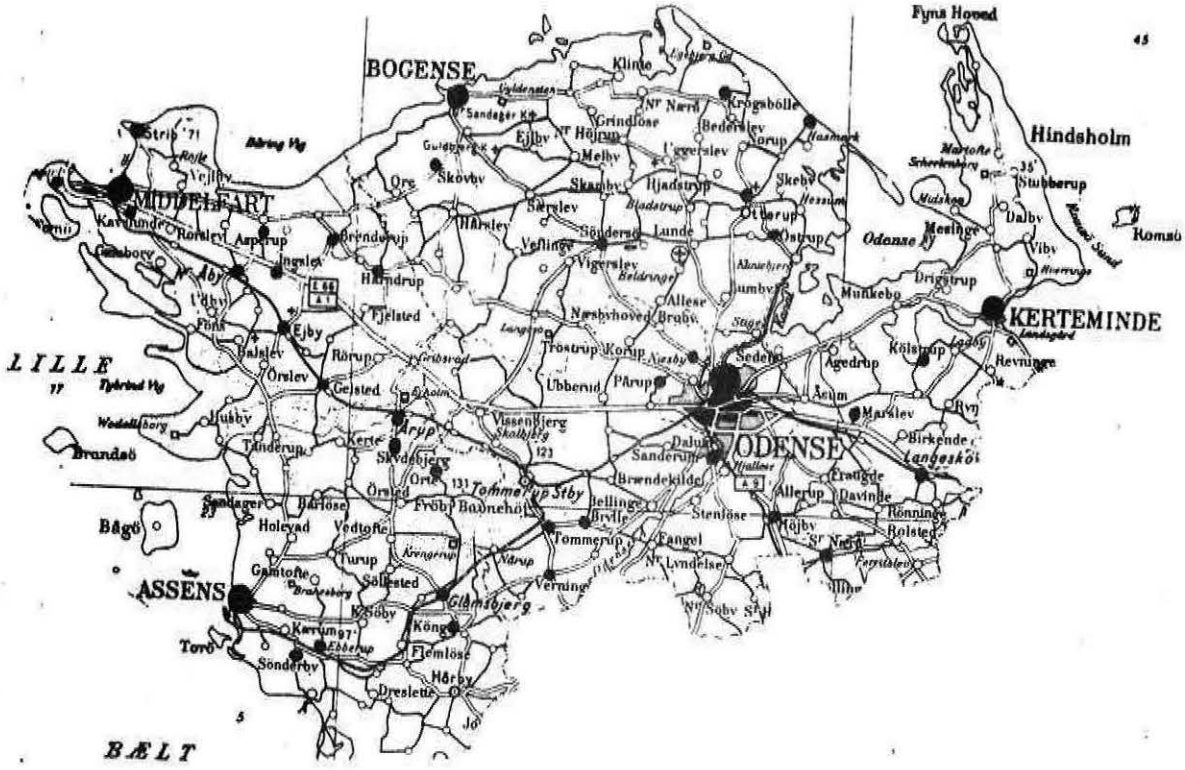

● = indkvartering af flygtninge

En del møder kunne afholdes i Odense, men størsteparten af de beslaglagte ejendomme skulle besigtiges, og som regel deltog den stedlige sognerådsformand. Den af udvalget fastsatte erstatning skulle godkendes af "Udvalget for ekstraordinære Industriarbejder", og det fremsendte i en række tilfælde forespørgsler angående de enkelte poster, hvorpå kommissionen afgav mere detaljerede oplysninger. Enkelte sager blev appelleret og videreforhandlet. Kommissionen fastholdt som regel sin indstilling, og den blev oftest fulgt.

Også vedrørende frigivelse af beslaglagte områder ved flyvepladsen i Beldringe blev kommissionen inddraget. Det drejede sig om arealer,grænsende op til det egentlige flyvepladsområde, i Lumby Tårup og Lykkegravene, i Lunde og Tåstrup samt om de ejendomme i Tåstrup og Beldringe, der ikke blev frigivet i 1947. Endvidere deltog kommissionen i vurdering af forsamlingshus og skoler på selve flyvepladsområdet (jvf. afsnittet om flyvepladsen).

De sidste vurderinger foretoges i 1947. Kommissionens arbejde bestod herefter i fortsat behandling af løbende sager og anvisning af leje for arealer, der endnu ikke var frigivet (jvf. afsnittet om arealer i tilknytning til flyvepladsen).

Beslaglæggelser i Odense og Assens amter

Der gives i det følgende en oversigt over de af den tyske værnemagt beslaglagte områder i Odense og Assens amter - for så vidt som de er registreret i forbindelse med en eller anden form for erstatning. Beslaglæggelse gjaldt både landbrugsarealer og ejendomme, og afhængig af beslaglæggelsens formål foretages der følgende inddeling:

1) Beldringe Flyveplads
2) Arealer i tilknytning til flyvepladsen
3) Forsvarsanlæg ved Nordskov, Midskov, Røjle og Skovby
4) Flyvepladser ved Holev, Vejrupgård og Gyldensteen
5) Arealer i øvrige landsogne
6) Institutioner i Odense
7) Institutioner i Kerteminde, Bogense, Middelfart og Assens
8) Institutioner og ejendomme i landsogne.

1. Beldringe Flyveplads

Beslaglæggelse med henblik på anlæg af militær flyveplads på Nordfyn er behandlet særskilt [3], men der skal i denne forbindelse gives en oversigt over beslaglæggelsens omfang og formål, idet der suppleres med materiale, som jeg ikke havde til rådighed på det tidspunkt, da jeg skrev flyvepladsens historie.

Det var så langt den største beslaglæggelse på Fyn under besættelsen, omfattende såvel landbrugsarealer, ialt ca.2.500 tdr.land, som godt 150 ejendomme, deraf halvdelen landbrugsejendomme.

Dette og andre større anlæg skal formentlig ses i relation til Weisung nr.51 af 3.november 1943. Indtil da havde Hitler haft hovedvægten lagt på østfronten, men på dette tidspunkt ændrede han holdning og gav gennem det nævnte dekret ordre til, at forsvaret af Danmark skulle forstærkes, idet han til stadighed nærede frygt for allieret invasion i Danmark[4]. Med det formål at styrke forsvaret af Danmark blev der da sidst på året 1943 truffet en række foranstaltninger: Der sendtes nye divisioner til Danmark; kystforsvaret udbyggedes, og der blev påbegyndt anlæg af flyveplads ved Vandel, Skrydstrup, Ålborg og på Nordfyn.

De implicerede myndigheder - Stiftamtet og sognerådene i Lunde, Lumby og Allesø-Næsbyhovedbroby (repræsenteret ved formændene Carl Bendtsen, Marius Pedersen og Peter Rasmussen-Kirkendrup) oriente-

Wehrmachtintendant
Dänemark
(Bedarfsstelle)
Az.: 63 n 16 Bs.

Kopenhagen, den 19. 2. *1944.*

Beschlagnahmeverfügung Nr. 1538

auf Grund der Verordnung des Befehlshabers der deutschen Truppen in Dänemark vom 4.9.1943 betreffend Beschlagnahme von Gebäuden und Liegenschaften.

Das Ihnen gehörende in Vester Lunde Dorf ..... Strasse .....
Nr. ..... gelegene Grundstück, Matr.: 2b: 0 Td. 3 Sk. 3 Fk. 0 3/4 Alb.
= 24 098 qm

[illegible] — ohne — Inventar ist mit Zustellung dieser Verfügung auf Grund § 1 der o. a. Verordnung zu Gunsten der deutschen Wehrmacht, — Einheit ... Luftwaffe ..... beschlagnahmt.

Sie haben sich sämtlicher Verfügungen über das beschlagnahmte Grundstück — [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] — ohne — Inventar zu enthalten (vgl. § 2 der o. a. Verordnung).

Gemäss § 4 der o. a. Verordnung haben Sie das Recht, einen Anspruch auf Vergütung oder Entschädigung für das beschlagnahmte Grundstück — [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] zu stellen. Der Vergütungs- oder Entschädigungsantrag ist zu richten an: »Beauftragten des Ministeriums des Äusseren in Industriesachen, Adresse: Vestre Boulevard 20. Kopenhagen«, und hat genaue Angaben zu enthalten über die laufenden Ausgaben für wiederkehrende Leistungen, wie z. B. Steuern, Versicherungen, ferner Angaben über den evtl. Nutzungsschaden, d. h. den Schaden, der durch Fortfall der Einnahme infolge der Beschlagnahme bedingt ist.

Die Festsetzung der Vergütung bzw. der Entschädigung erfolgt wie bisher im Einvernehmen mit den dänischen Bestimmungen über das Preisprüfungsverfahren (vgl. Bekanntmachung des dänischen Innenministeriums v. 30.11.1942).

Für den Fall der Übernahme von Inventar ist von Ihnen ein Bestandsverzeichnis in zweifacher Ausfertigung aufzustellen, welches von Ihnen mit zu unterzeichnen ist.

J. A.

Herrn
Hans Jacobsen

Vester Lunde Dorf

Wehrm. Bfb. Dänemark

Fra 1.marts 1944 var Beldringe og Allesø et lukket land. 150 ejendomme var beslaglagt, og der anlagdes flyveplads på det ca.2.500 tdr.land store område. - På billedet ses vagten ved Tåruplund.

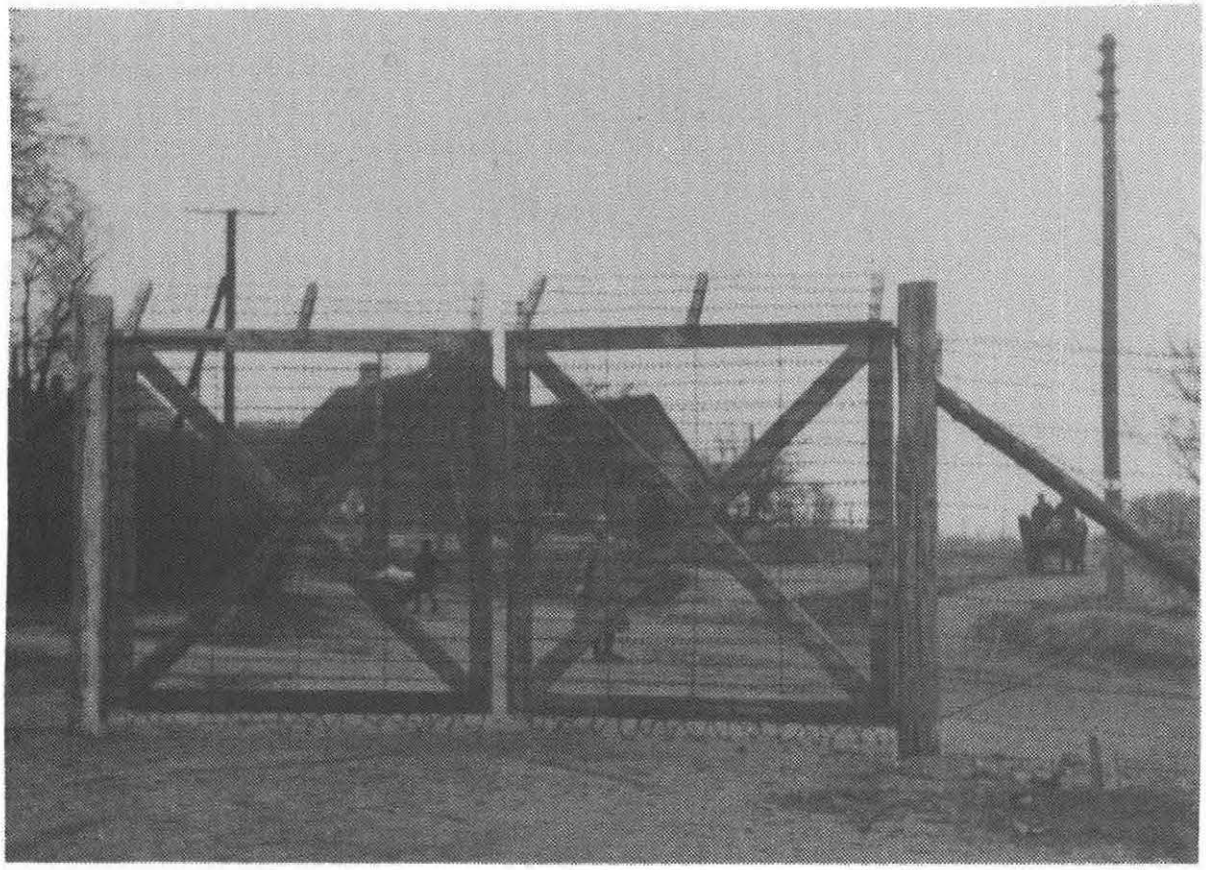

Allesø bag pigtrådsafspærring, placeret umiddelbart nord for Allesø kirke ved indgangen til den gamle præstegård.

redes henholdsvis 30.november og 1.december 1943 om planerne om en flyveplads ved Beldringe, hvilket stemmer godt overens med anførte dekrets udstedelse, og inden jul tog planerne form: Beldringe, Allesø, Tåstrup og Lumby Tårup mark skulle beslaglægges; den første by skulle omdannes til flyveplads for de tyske tropper, mens de andre skulle anvendes til indkvartering, anlæggelse af depoter, flyverskjul, hangarer m.v.

Arealer og ejendomme blev beslaglagt. En kommission bestående af tyske og danske medlemmer med tyskeren Dohrn fra Luftwaffe Skanderborg og folketingsmand, senere indenrigsminister og landbrugsminister Jens Smørum i spidsen vurderede alle ejendomme, som skulle være rømmet senest 1.marts 1944.

Ialt drejede det sig om følgende beslaglæggelser på selve flyvepladsområdet, afgrænset af ringvejen, der allerede var projekteret (se kortet):

	Gårde	Mindre landbrug+)	Jordløse huse++
Beldringe	5	9	16
Allesø	26	16	40
Tåstrup	3	1	1
Lumby Tårup mark, bebyggelser langs vejen fra Lumby Tårup til Lunde	4	12	20
Ialt	38	38	77

+) incl. mølle og gartnerier
++) incl. værksteder og forretninger, skoler og forsamlingshus

Der findes i materialet ingen samlet oversigt over de beløb, der blev udredet af Staten i afståelsessum. En gennemsnitsberegning, jeg har foretaget på grundlag af 30 vurderinger i Allesø og Lumby Tårup (7 gårde, 11 mindre landbrug og 12 jordløse huse), giver følgende resultat:

	Afståelsessum for ejendom og jord	Erstatning for besætning og inventar	Ialt
Gård	125.000 kr.	45.000 kr.	170.000 kr.
Mindre landbrug	35.000 -	15.000 -	50.000 -
Jordløst hus	20.000 -		20.000 -

I 4 tilfælde - 3 større gårde i Beldringe og 1 i Tåstrup - lå afståelsessummen over 200.000 kr.

Anvendes omstående beregning som grundlag for samtlige beslaglæggelser i området, giver det som resultat, at den samlede erstatning, der blev ydet de tidligere ejere, udgjorde ca. 10 mill. kr. Det støttes af en oversigt i Emil Sørensens materiale, hvoraf det fremgår, at der for 129 ejendomme er ydet en erstatning på 6,9 mill.kr. (excl. erstatning for besætning og løsøre). - 75 % af beløbet udbetaltes straks efter rømningen, mens den resterende del først kom til udbetaling i december samme år.

I begyndelsen af marts 1944 blev skolen i Allesø indrettet til hovedkvarter for kommandantens stab, og derpå begyndte arbejdet for alvor. En række entreprenører blev antaget til de omfattende bygningsarbejder, der var projekteret, og fra de tyske krigsmarker tilkaldtes adskillige ingeniører og arkitekter. - Hegn og markskel blev sløjfet, og flere gårde og huse blev revet ned, bl.a. for at give plads til startbane og en 18 m bred ringvej, der i en længde af 10 km skulle omslutte flyvepladsen. Der byggedes flyverskjul, bunkers og beskyttelsesrum, hangarer, værksteder, lazaret, administrationsbygning, transformatorer, luftfyr, brandstation - og en biograf, der tillige kunne anvendes som forsamlingslokale. Dertil kom en række ombygninger på de enkelte ejendomme, der hver for sig indrettedes til bestemte formål. Visse gårde indrettedes udelukkende til stalde for køer, heste eller svin. På Toftegård i Allesø var der indrettet store spiserum; i Jørgen Bendtsens gård var alle 4 længer forvandlet til et stort hospital; i en gård, der efter besættelsen ikke eksisterede mere, var der indrettet skomagerværksted, i Erik Lohmann Rasmussens gård fængselsceller.

Hvad anlæg og ombygninger har kostet værnemagten er vanskeligt at danne sig et indtryk af. Til tider var der - på papiret - antaget 7.000 arbejdere på pladsen, og en ugeløn var så høj som 400 kr. Der gik det rygte, at en af byggelederne det første år alene havde brugt 57 mill.kr., hvilket var en overskridelse af budgettet på 7 mill.kr., og på det grundlag blev han sendt i et tysk fængsel. - Hvorom alting er, så har der til formålet været anvendt meget store millionbeløb.

Størstedelen af arbejdet udførtes af danske arbejdere, der - tiltrukket af de store lønninger - meldte sig på pladsen med hest og vogn. I begyndelsen opholdt der sig 800 tyske soldater på pla-

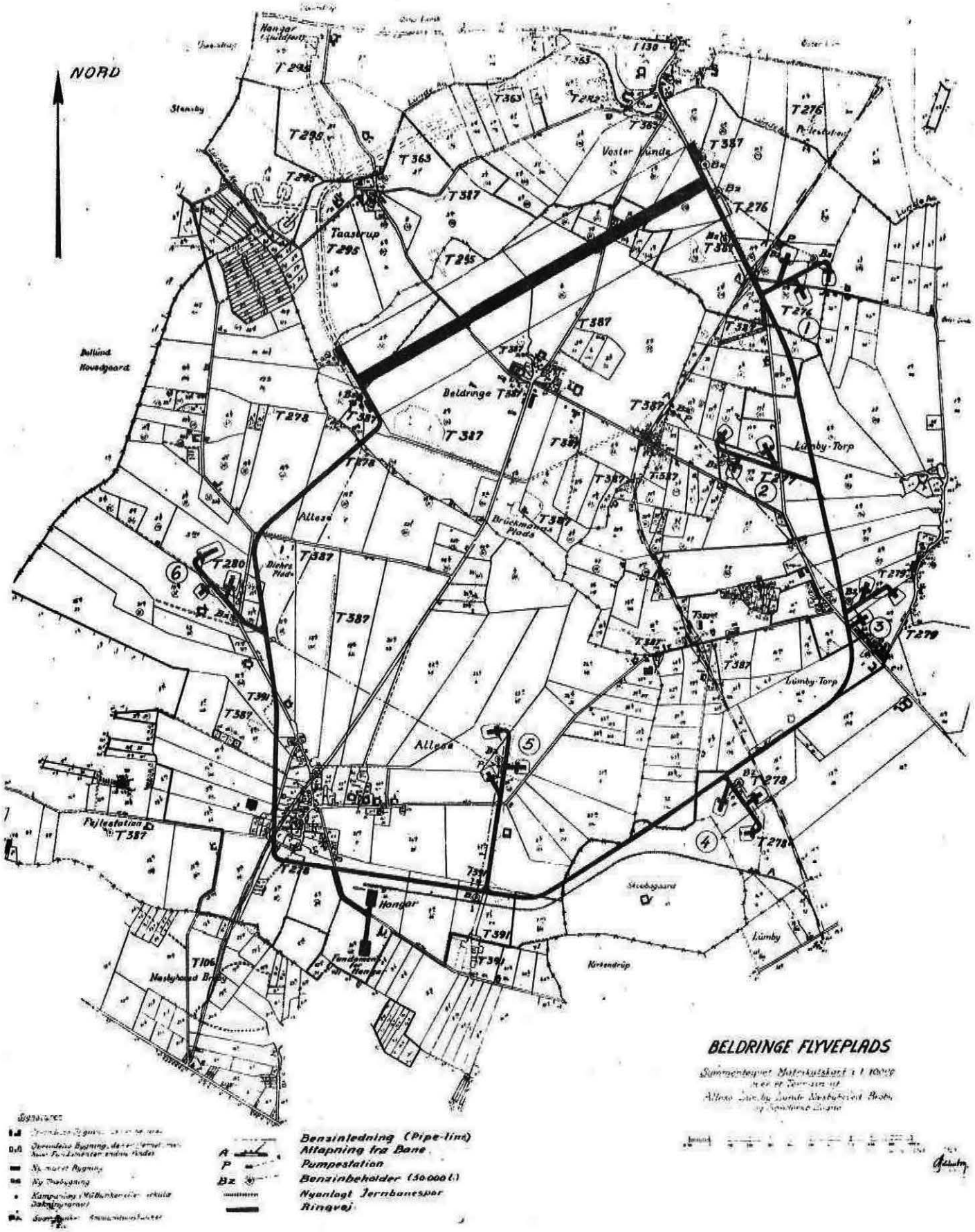

Kort over flyvepladsområdet, udarbejdet efter kapitulationen i 1945. Øverst på kortet ses startbanen, der er bevaret, og fra denne strækker sig en 10 km. lang ringvej omkring området. Uden for det af ringvejen afgrænsede område var bl.a. opført 2 hangarer (fuldført hangar syd for Allesø og ufuldført hangar ved Christiansholm nordvest for Tåstrup) og 2 pejlestationer (øst for Lunde og i Allesø Fredskov).

sen; antallet formindskedes imidlertid snart til 300, og deres arbejde reduceredes til at stå vagt ved de bomme, der var rejst ved tilkørselsvejene.

Ved kapitulationen gik arbejdet på pladsen i stå. Engelsk militær overtog ledelsen; samtidig ankom tyske flygtninge til pladsen, og de indkvarteredes i Allesøs gårde. - Allesø var internat for tyske flygtninge indtil februar 1947, og det var den hårdeste skæbne, byens gårde og huse blev udsat for (jvf. senere afsnit om flygtningelejre). - Landbrugsjorden overtoges af Jordlovsudvalget, og dets ledelse var en fortsat kilde til mange diskussioner. Da de tidligere ejere igen overtog ejendommene, var avlen ca. 50% af det normale. Dårlig administration og ukvalificeret arbejdskraft fik skylden. Bygninger var misligholdt i en sådan grad, at der måtte udføres omfattende reparationsarbejder.

Ved lov af 29.juli 1943 var det fastsat, at de tidligere ejere af skødeklausulejendomme skulle have tilbagekøbsret. Ved lov af 12.juli 1946 fik myndighederne den fornødne hjemmel til at gennemføre afviklingen af disse ejendomme, og på det grundlag blev der i efteråret 1946 taget stilling til flyvepladsens fremtid: Selve flyvepladsen skulle bibeholdes med gården Rosendal som administrationsbygning. Dette ville medføre, at de i 1944 beslaglagte ejendomme i Allesø og på Lumby Tårup mark kunne tilbydes de tidligere ejere til overtagelse. Som nævnt var flere ejendomme nedlagt, og der forestod først nogle måneders arbejde vedrørende de resterende ejendommes afgrænsning af jordtilliggende. Dette arbejde var tilendebragt i marts 1947; i april førtes forhandlinger med de tidligere ejere, hvoraf størsteparten havde ønsket at benytte sig af deres forkøbsret, og det skete på følgende betingelser: afståelsessummen ⅞ det beløb, det ville koste at sætte bygningerne i stand. Derudover blev der i hvert enkelt tilfælde taget hensyn til eventuelle forbedringer eller forringelser af ejendommen, f.eks. nyopførelser eller nedrivninger af bygninger, tillæg eller afståelse af jord, dennes bedre eller dårligere placering etc.

De første beboere vendte tilbage i begyndelsen af maj 1947, og efterhånden blev Allesø og Lumby Tårup reetableret. Det skulle vise sig, at nøjagtig halvdelen af den tidligere befolkning vendte tilbage; for landbrugsejendommene gjaldt det, at procent-

tallet lå en smule højere end for de øvrige ejendomme. I selve Allesø by, hvor der fortrinsvis er større landbrug, vendte størsteparten tilbage. Af de 32 landbrug, der reetableredes 1947-48, overtoges således de 18 af den tidligere ejer, en søn eller svigersøn. 9 landbrug var nedlagt.

Et stort oprydningsarbejde og omfattende reparationer blev udført, og i oktober 1948 var arbejdet så vidt fremskredet, at beboerne i Allesø kunne samles ved en fest i kirke og forsamlingshus for at markere hjemkomsten.

De beslaglagte ejendomme i Tåstrup og Beldringe blev som nævnt ikke frigivet, og det var der naturligvis en del utilfredshed med. En udvidelse af flyvepladsen - bl.a. med en startbane på tværs af den nuværende - var på tale, men i begyndelsen af 1950'erne stod det klart, at flyvepladsen skulle beholde sit daværende omfang, og de tidligere beboere i Tåstrup og de fleste beboere i Beldringe fik lov til at købe deres ejendomme tilbage. Det skete i 1953, og vurdering og forhandling om tilbagekøb udførtes af den i amtet nedsatte kommission med Emil Sørensen som formand. Resultatet var, at 9 ejendomme i den følgende tid overtoges af de tidligere ejere.

Flyvepladsen er bibeholdt (Odense Lufthavn), og den dækker et areal på ca. 200 tdr.land. - Den nordlige del af ringvejen blev aldrig fuldført. En del af den ringvej, der blev anlagt - fra området øst for Allesø til Allesø Norden - ligger der den dag i dag og viser det omfang, som tyskernes flyveplads havde.

2. Arealer i tilknytning til flyvepladsen

Værnemagten fandt det nødvendigt at beslaglægge arealer, der grænsede op til selve flyvepladsen. Det drejede sig om arealer i Tåstrup, Lunde, Allesø, Lykkegravene og Lumby Tårup, og de udnyttedes til anlæg af forskellig art. En række lodsejere måtte bl.a. afgive jord til den omtalte ringvej; enkelte, der var bosat uden for flyvepladsområdet, måtte afstå en mindre del af deres jord, som var beliggende inden for flyvepladsens grænser. Af efterfølgende oversigt fremgår de enkelte arealers størrelse[5] og anvendelse. Arealet er i de enkelte tilfælde anført i det omfang, for hvilket der betaltes leje umiddelbart efter besættelsens ophør; dertil kom i nogle tilfælde afgrødetab på tilstødende arealer.

Tyske militærmaskiner på Beldringe Flyveplads ved kapitulationen.

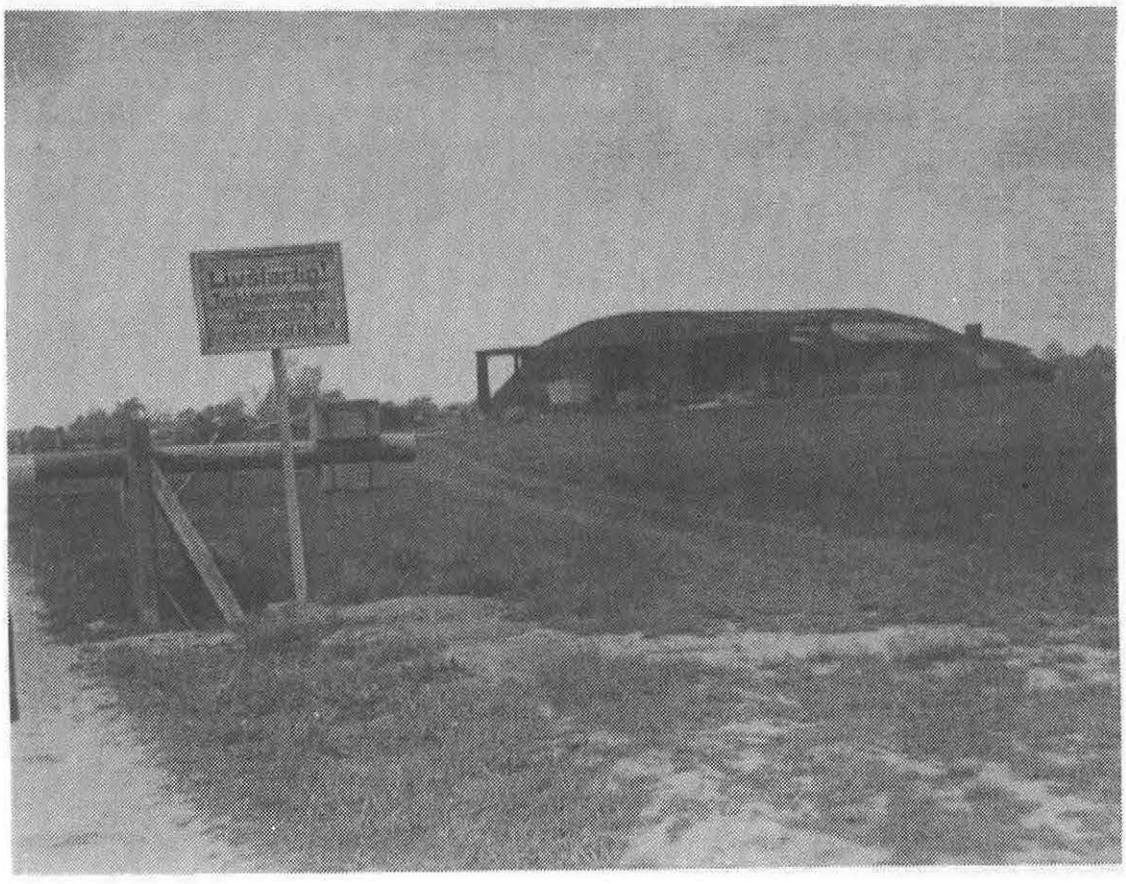

Hangaren syd for Allesø (1959 omdannet til sportshal). Bommen, der afspærrede området, var placeret ved gdr.Arne Nielsens gård.

Lunde sogn	ha	Anvendelse
Gdr. Johs Lund Hansen, Tåstruplund	9,4	Påbegyndt ringvej, flyverskjul.
Gdr. Lars Knudsen, Christiansholm	3,0	Opførelse af hangar, vejanlæg, barakker.
Gdr. Hans Christensen, Lunde mark	0,2	Vejanlæg i forbindelse med forlægning af å-forløb.
Gdr. J.Chr.O. Nielsen, Lunde Møllegård	30,9	Påbegyndt ringvej, flyverskjul, vejanlæg, startbane.
Gdr. Ingemann Jespersen, Lunde	0,2	Påbegyndt ringvej.
Hmd. Peder Krag,Lunde	3,8	Arealet købtes af værnemagten.
Gdrske Emma Larsen, Lunde	1,8	Påbegyndt ringvej, flyverskjul.
Forpagter Peder Rasmussen, Lunde	5,0	Påbegyndt ringvej, startbane.
Gdr. Jens Laurits Olsen, Lunde	5,0	Påbegyndt ringvej, flyverskjul, startbane.
Gdr. Hans P.Pedersen,Lunde	1,0	Påbegyndt ringvej.
Gdr. Niels Peder Jørgensen, Lunde	1,0	Påbegyndt ringvej, benzinanlæg, vejanlæg.
Gdr. Peder Georg Pedersen, Lunde	0,5	Pejlestation, vejanlæg.
Gdr. Rasmus Hansen Rasmussen, Lunde Ågård	6,6	Påbegyndt ringvej, flyverskjul, pumpestation, bunkers. Gården overtoges af værnemagten til nedrivning.
	68,4	
Allesø sogn		
Gdr. Ernst Nielsen,Allesø	4,1	Ammunitionsgrav, vejanlæg, jernbanespor.
Gdr.Rasmus Peder Rasmussen, Allesø Fredskov	0,8	Pejlestation.
Gdr. Jens Larsen, Allesø Fredskov	0,1	Transformatortårn.
	5,0	
Lumby sogn		
Skovsbogården	5,9	Ringvej, oplagsplads, jernbanespor.
Gdrske Nielsine Petersen, Lykkegravene	0,3	Jernbanespor.
Gdrske Valborg Juul, Holmegård	15,3	Ringvej, flyverskjul, benzinanlæg, jernbanespor.
Gdr. Jens Jørgen Jacobsen, Lumby Tårup	0,3	Ringvej.
Gdr. Hans Karl Andersen, Lumby Tårup	3,7	Ringvej, flyverskjul, benzinanlæg, oplagsplads.

Gdr. Hans Knage, Lumby Tårup	16,0	Ringvej, flyverskjul, benzinanlæg, bunkers, oplagsplads.
Gdr. Morten Marius Nielsen, Lumby Tårup	1,8	Ringvej, oplagsplads.
Gdr. Laur. Johs. Hansen, Lumby Tårup	8,8	Ringvej, flyverskjul, benzinledning.
Gdr. Hans Jørgen Hansen, Lumby Tårup	4,0	Ringvej, vejanlæg, oplagsplads.
Gdr. Rasmus Chr. Christiansen, Lumby Tårup	7,0	Ringvej, vejanlæg.
Gdr. Anders Larsen, Lumby Tårup	0,5	Fundamenter, vejanlæg, oplagsplads.
Gdr. Jørgen Chr. Jørgensen, Lumby Tårup	3,2	Ringvej, vejanlæg.
Gdr. Emil Petersen, Hedager	0,8	Flyverskjul
	67,6	

I samtlige tilfælde blev der betalt leje og ydet erstatning for afgrøde- og driftstab. Nogle steder var der ryddet træer eller dele af plantage. Erstatning til ovennævnte lodsejere beløb sig til 410.000 kr., hvortil kom en erstatning på 135.000 kr. til gdr. Rasmus Hansen Rasmussen, Lunde Ågård. Det var den første ejendom i området, der blev beslaglagt af værnemagten, og den blev overtaget så tidligt som 8.december 1943. Den blev beslaglagt til nedrivning, og ejeren fik erstatning på linie med dem, der måtte afstå deres ejendom på flyvepladsområdet.

Derudover blev der ydet erstatning i 3 særlige tilfælde: For etablering af Lunde sportsplads, der ligeledes havde været beslaglagt, for bekostning ud over den normale oprensning af Lunde å, idet forureningen "skyldtes Værnemagtens Indgriben i de stedlige Forhold", samt til mejeriet "Sletten", Lunde, hvis mælkeleverance og detailsalg var blevet reduceret betydeligt som følge af nedlæggelsen af de mange landbrugsejendomme. Kommissionen førte forhandlinger med mejeriets bestyrer og bestyrelse i oktober 1945, og man enedes om en erstatning for nedgangen i antallet af leveringsdygtige køer på 160 kr. pr. ko. Den samlede erstatning vedrørende sportsplads, å og mejeri beløb sig til 70.000 kr., heraf godt 60.000 kr. til mejeriet.

De i Lunde, Allesø og Lumby sogne beslaglagte arealer uden for flyvepladsområdet kunne ikke frigives umiddelbart efter besættelsens ophør. Diverse sløjfningsarbejder skulle fuldføres, inden jorden atter kunne dyrkes, og der måtte i årene efter krigen betales leje for den jord, der ikke kunne dyrkes, i de fleste tilfælde 800 - 900 kr. pr. ha.

I hvilket omfang arealerne kunne frigives fremgår af følgende oversigt:

	Ikke frigivet areal	Årlig leje
- 1946	137,2 ha.	107.899 kr.
1946 - 47	68,7 -	46.653 -
1947 - 48	19,1 -	15.167 -
1948 - 49	17,1 -	13.004 -
1949 - 50	14,1 -	11.272 -
1950 - 51	14,1 -	11,272 -
1951 - 52	10,2 -	8.152 -
1952 - 53	10,2 -	8.152 -
1953 - 54	10,2 -	8.152 -
1954 - 55	10,2 -	8.152 -

Derudover ydedes der i 1947 til en række af nævnte lodsejere en erstatning på ialt ca. 75.000 kr. På de fleste arealer var muldlaget stærkt reduceret, og de var bevokset med ukrudt; det ville følgelig tage nogen tid, før der kunne avles i normalt omfang. For Ågårds vedkommende kom der yderligere til, at adgangen til markerne var vanskeliggjort fra bygninger, beliggende på den modsatte side af Lunde å.

Et åbent spørgsmål for en række lodsejere i Allesø var i årene efter hjemkomsten ringvejen. Ingen vidste, om vejen tilhørte staten eller de ejendomme, på hvis jord den var anlagt. Beboerne i Lumby Tårup, på hvis jord ringvejen var anlagt, modtog erstatning og fik lov til at brække vejen op. Noget tilsvarende var ikke tilfældet i Allesø. I dag er vejen visse steder brækket op, andre steder benyttes den som oplagsplads, og den betragtes som hørende til de ejendomme, hvis jord den gennemskærer.

De sidste arealer, for hvilke der udbetaltes leje frem til midten af 1950'erne, hvor der foretoges mageskifte, hørte til henholdsvis Møllegård og Vestergård i Vester Lunde, og det drejede sig om arealer ved landings- og startbanen. Fraset disse 10 ha. er alle i denne forbindelse omtalte arealer i Lunde, Allesø og Lumby sogne genopdyrket.

Den samlede erstatningssum, incl. leje, der af kommissionen er anvist lodsejere i Lunde, Allesø og Lumby sogne (uden for selve flyvepladsområdet) i perioden 1944-55 beløber sig - på grundlag af de opstillede beregninger - til ca. 930.000 kr.

3. Forsvarsanlæg ved Nordskov, Midskov, Røjle og Skovby

Fra 1.maj 1942 fik Danmark status som "operationsområde", og det bevirkede, at tyskerne påbegyndte opførelse af en række kystbefæstningsanlæg. Det blev til ialt 80 radaranlæg, beregnet til forsvar af strategisk vigtige punkter - et såkaldt punktforsvar.

Man ønskede fra tysk side en stærk befæstning af den jyske vestkyst, og her placeredes naturligt de fleste anlæg. Det var imidlertid også af betydning at overvåge skibsfarten i de indre danske farvande, eksempelvis Lillebælt og Storebælt, og her opførtes tilsvarende anlæg. På Fyn drejede det sig om 4 anlæg: marinens radaranlæg ved Nordskov, Midskov og Røjle samt flyvevåbnets radaranlæg ved Skovby.

Anlægget i Nordskov hører til de første, idet der allerede blev beslaglagt jord til formålet på Fyns Hoved i 1941. I 1944 opstilledes yderligere en række batterier langs den jyske kyst, på Nordfyn og på den nordlige del af Sjælland, og i denne forbindelse kom Midskov og Røjle ind i billedet. De 3 marine-anlæg lå umiddelbart ud til kysten; de var placeret i et kuperet terræn, hvorfra man havde den bedste mulighed for at overvåge indsejlingen til Lillebælt, Storebælt og Odense Kanal (umiddelbart i nærheden af Gabet).

Nordskov[6)]

I 1941 beslaglagdes følgende arealer på Fyns Hoved (Nordskov, Stubberup sogn):

Gdrske Marie Nielsen, Nordskov	2,0 ha.
Gdr. N.P.Nielsen, Nordskov	2,0 -
Gdr. Anders Andersen, Nordskov	1,8 -
Gdr. Frantz Olling, Nordskov	0,1 -
Gdr. Axel Nielsen, Nordskov	0,2 -
Gdr. Anders Jacobsen, Nordskov	0,3 -
Forpagter J.Frederiksen, Nordskov	0,3 -
Hmd. Laurits Larsen, Nordskov	0,6 -
Hmd. Anders Lorentzen, Nordskov	0,3 -
Hmd. H.P.Martinussen, Nordskov	0,3 -
Hmd. Poul Hansen, Nordskov	0,3 -
Hmd. Chr. Nielsen, Nordskov	0,6 -
Hmd. Anders Andersen, Nordskov	0,4 -
Hmd. Svend Nielsen, Nordskov	0,6 -
	9,8 ha.

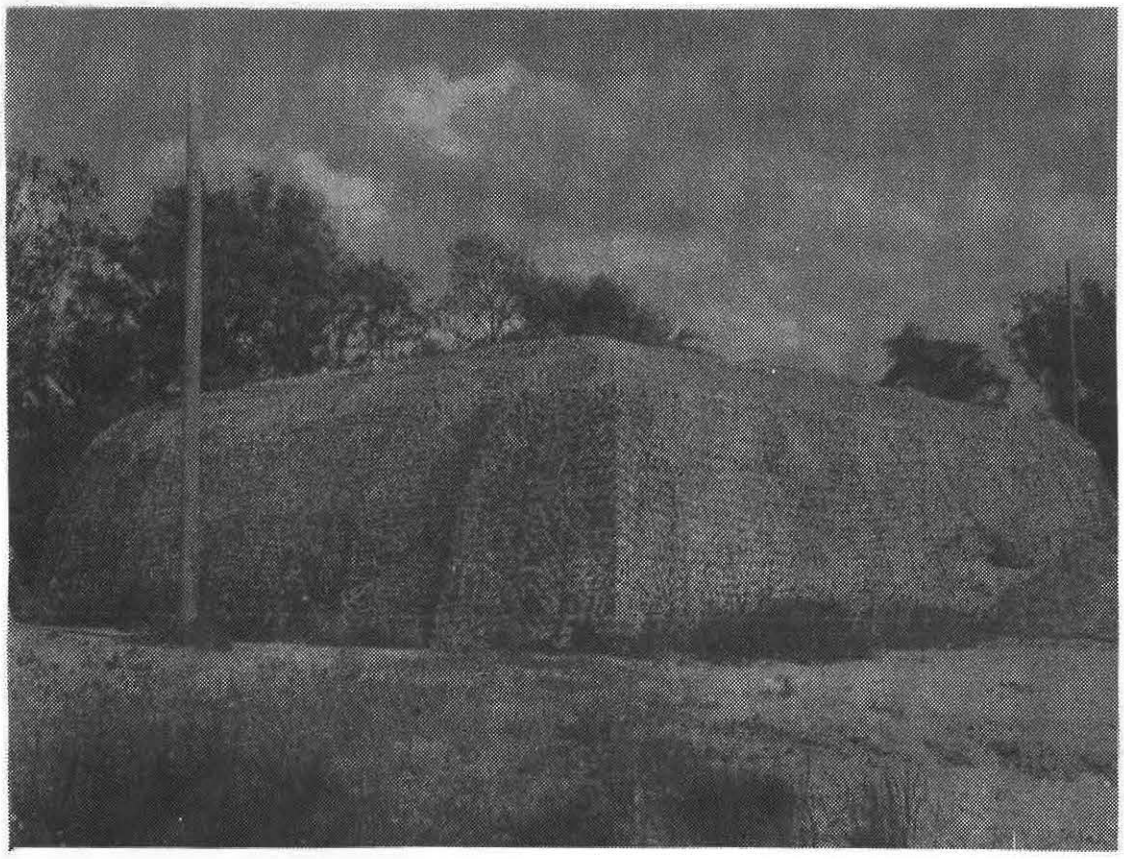

Tysk bunker ved Beldringe.

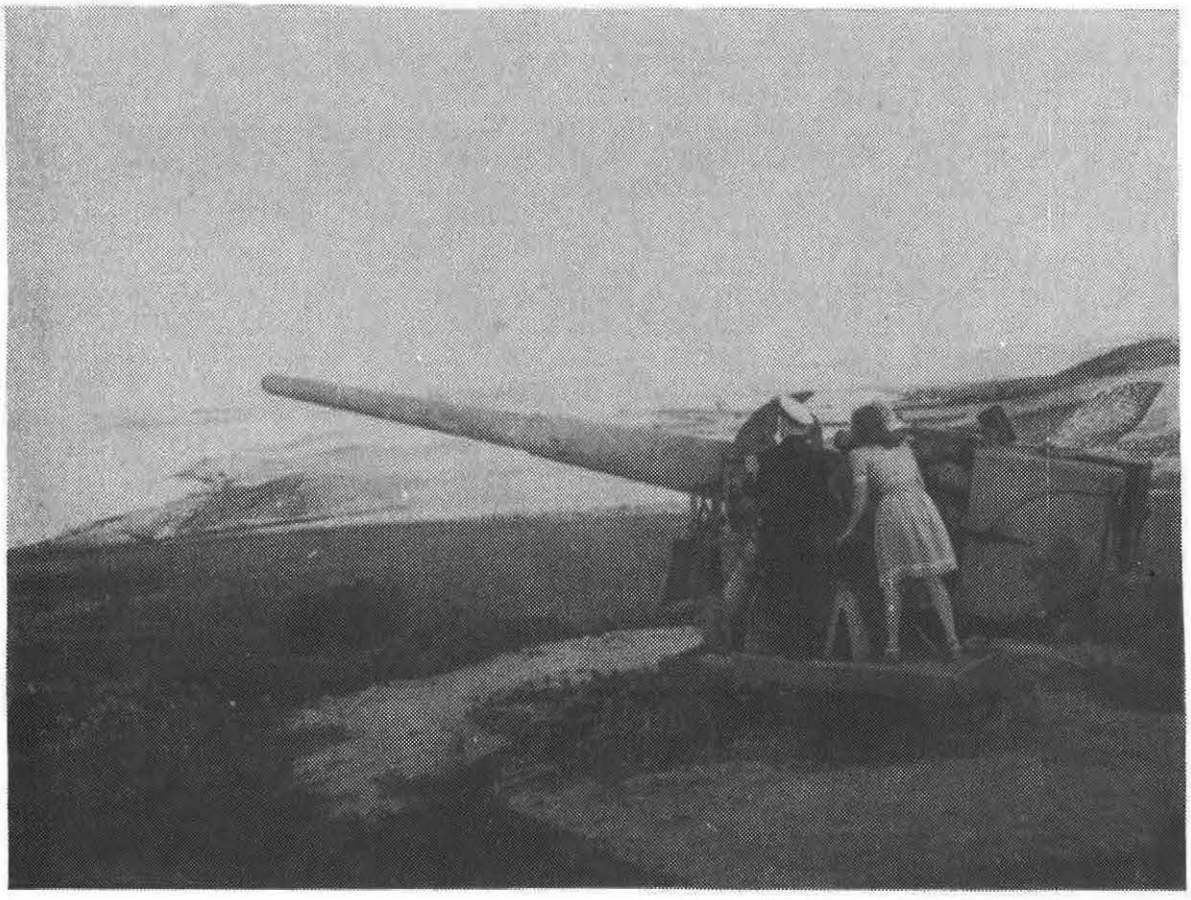

Tysk kanonstilling på forsvarsanlægget i Nordskov.

Det drejede sig om det kuperede terræn på den yderste del af Fyns Hoved, ialt 10 ha. fordelt på en række mindre lodder, der fra gammel tid var tillagt de enkelte ejendomme i Nordskov. 1941 opførtes en lyttepost på Laurits Larsens lod, umiddelbart efter 3 barakker, hvori de 120 mand, der var beskæftiget ved anlægget, indkvarteredes, samt et anlæg til fremstilling af strøm.

Året efter opførtes selve radar-stationen, et anlæg af typen "Freya" med en maksimal rækkevidde af 80 km. Siden placeredes i det kuperede terræn - på henholdsvis Frantz Ollings, Poul Hansens, Aksel Nielsens og Anders Jacobsens lodder - med et par hundrede meters afstand 4 kanoner (15,0 cm. luftværnskanoner). Til formålet blev anlagt en speciel vej, idet det havde vist sig vanskeligt at få kanonerne transporteret fra den asfalterede vej ved Jægerhotellet til selve anlægget. Ammunition nåede man imidlertid ikke at få bragt til stedet.

Værnemagten udbetalte ejerne af arealet leje, men der var siden i kommissionen enighed om, at lejen var sat for lavt. Indtil arealet blev frigivet den 1.januar 1948, udbetaltes der leje af staten. Leje for denne periode og erstatning for beskadigelser på det omtalte areal beløb sig ialt til ca. 25.000 kr.

Selve radarstationen fjernedes af englænderne efter kapitulationen, hvorimod lodsejerne ved arealets frigivelse selv ønskede at sløjfe de resterende fundamenter.

Midskov[7)]

I det område i Midskov Skov (Mesinge sogn),der nu er bebygget med sommerhuse, beslaglagdes i oktober 1944 følgende arealer:

Gdr. Johs. Andersen, Midskovgård	4,5 ha.
Gdr. Rich. Rasmussen, Midskov	3,0 -
Gdr. Thorvald Andersen, Midskov	2,5 -
Gdr. Poul Andersen, Midskov	1,8 -
Gdr. Carl Emil Madsen, Midskov	1,7 -
Gdr. Jørgen Jørgensen, Midskov	0,3 -
2 sommerhuse (Åge Jensen,Å.Nørbo)	
	13,8 ha.

Arbejdet på anlægget påbegyndtes umiddelbart efter beslaglæggelsen. Det ene af de to sommerhuse indrettedes som kontor, og herfra lededes arbejdet, der i begyndelsen beskæftigede en halv snes mand, siden en del flere. Der gravedes skyttegrave og byggedes

bunkers, deraf 1 overjordisk, hvorfra indsejlingen ved Gabet kunne overvåges. Arbejdet ophørte naturligt i løbet af foråret 1945. Det havde stået på i et halvt år, og man nåede at støbe fundamenter og gøre klar til opstilling af 3 8,8 cm. luftværnskanoner.

Fundamenterne fjernedes efter besættelsens ophør, og arealet kunne frigives helt i vinteren 1946-47. Jorden var misrøgtet, muldlaget stærkt forringet, og udover leje af jorden udbetaltes erstatning, ialt ca. 28.000 kr. Derudover blev der ydet en mindre erstatning til 12 lodsejere i Midskov for løbegrave og ialt 96 maskinskytsreder, der var gravet i de omkringliggende marker.

Røjle[8)]

Ved Røjle Klint - ca. 100 m inden for selve klinten - beslaglagdes samtidig et 4,5 ha stort areal, tilhørende gdrske Johanne Larsen, Sølyst, med henblik på et anlæg af et radaranlæg ud til Lillebælt. I juli 1945 besigtigede kommissionen sammen med sognerådsformanden for Vejlby-Strib kommune området, idet "Udvalget for ekstraordinære Industriarbejder" som svar på kommissionens vurdering af 16.januar samme år havde anmodet om en endelig erstatningsgodtgørelse. Det fremgår af kommissionens svar, hvilke arbejder der udførtes på det af den tyske marine beslaglagte areal:"Værnemagten har lige fra Beslaglæggelsen i Efteråret 44 og indtil en Tid før Kapitulationen, med store Arbejdsstyrker fortsat Gravning og Bygning af store betonstøbte Fæstningsværker,bl. a. paa 2,5 ha. afgravet Muldlaget, derefter gravet 2 Stk. 40 meter lange, 6 meter og 3 meter dybe Kanaler, 4 store Kanonstillinger med stærkt Betonunderlæg med tilsvarende 12 støbte Ammunitionskamre; der er færdigbygget 2 støbte Bunkers og begyndt paa flere; der skulle efter sigende være anlagt 40 Stk. Bunkers.Flere store Bunker af Jord, Grus og Muld er anbragt paa Arealet". - Der tilkendtes ejeren leje og erstatning på 7.800 kr., idet der dog åbnedes mulighed for yderligere erstatning,"naar det blev godtgjort, i hvad Stand og hvilket Tidspunkt Tilbageførelse kunne finde Sted".

Det beslaglagte areal udgjorde godt en tredjedel af ejendommens tilliggende og det blev frigivet i 1946. Kommissionen skønnede på det tidspunkt, at "Skaderne i en Aarrække ville forvolde store Ulemper for Driften", og der tilkendtes ejeren yderligere en erstatning på 5.600 kr.

Som det fremgår af kommissionens beskrivelse, var der opført bunkers og støbt kanonfundamenter. På et vist tidspunkt var der beskæftiget op mod 50 mand; arbejdet ophørte imidlertid, før der blev tilvejebragt radar-materiel og kanoner til anlægget.

Til indkvartering af radar-anlæggets mandskab beslaglagdes af den tyske marine i perioden 1.oktober - 1.december 1944 8 villaer og sommerhuse i Strib. Hen mod slutningen af krigen blev de belagt med tyske flygtninge, og de blev frigivet i perioden maj-juli 1945. - Værnemagten tog den 9.februar 1945 yderligere gdr. H.Clemens' ejendom i Røjleskov i brug, og den 13. marts beslaglagdes yderligere en villa i Strib, tilhørende proprietær Hjort.

Da myndighederne efter krigen påtog sig at fjerne anlægget og planere området, fremsatte den daværende ejer ønske om, at et par bunkers måtte bevares med opmagasinering for øje, og de kan ses i marken den dag i dag. Fra dette sted i området er der et godt udsyn over indsejlingen til bæltet vest for gården; øst for gården er der i dag en noget højere bevoksning end i krigens tid, men kanonerne har skullet dække denne del af bæltet.

Skovby[9)]

Tilløb til anlægget i Skovby blev taget den 11.marts 1942, hvor repræsentanter for værnemagten i et område sydvest for byen langs Bogense-Middelfart-landevejen slog pæle i jorden med henblik på opførelse af en lyttepost. Frosten havde indtil da været hård,og der skete intet før den 14.maj, hvor en halv snes danske arbejdere mødte op og tog fat på arbejdet. Der foretoges udgravninger og støbtes fundamenter med ca. 300 m afstand, og der opførtes 2 underjordiske barakker,d.v.s. med tag i niveau med jorden.

Da barakkerne i løbet af sommeren var færdigbygget, ankom en halv snes tyske soldater, og i den følgende tid udvidedes arealet betydeligt. Der beslaglagdes jord på begge sider af landevejen, efterhånden omfattende et areal på 38 ha. tilhørende:

Gdr. Laurits Jørgensen, Skovby	4,3 ha.
Gdr. P. og H.J.Hansen, Skovby	7,5 -
Gdr. N.P.Andersen, Skovby	5,3 -
Gdr. Ejvind Aaby, Skovby	4,0 -
Sognefoged Georg Hansen, Skovby	7,2 -
Forpagter Chr. Andersen, Skovby	5,5 -
Forpagter N.Bay Andersen, Skovby	1,4 -
Hmd. Øve Jørgensen, Skovby	1,4 -
Gartner Sigurd Petersen, Skovby	0,6 -
Gdrske Kirstine Hansen, Kullekrog	0,7 -
	37,9 ha.

Anlægget - med dæknavnet "Faun" - kom efterhånden til at omfatte fuldt udbygget lyttepost, ca. 50 barakker af vidt forskellig størrelse, deraf flere muret i sten, samt 2 udkigstårne. Det var ét af de 16 anlæg, flyvevåbnet lod opstille i Danmark fra foråret 1942 til sommeren 1943 (11 i Jylland, 1 på Fyn, 1 på Ærø, 1 på Falster og 2 på Sjælland), og det hørte til dem, der var forsynet med radar. Det betjentes af ca. 250 tyske soldater, og dertil kom ca. 100 kvinder, der varetog pasning af telefon- og radarudstyr.

Anlægget fik leveret vand fra Skovby Vandværk. Til gengæld havde det eget elektricitetsværk. Oven i købet tilvejebragtes et nødanlæg; da det ankom til Kassemose station, blev der spændt 12 heste for, men de formåede ikke at slæbe det til Skovby. - Der var på arealet opstillet en større kanon og et par mindre luftsværnskanoner. Førstnævnte nedskød et par flyvemaskiner, men det var - i beboernes øren - for intet at regne i sammenligning med den nat, hvor mandskabet betjente sig af kanonerne for at fejre Hitlers fødselsdag!

Området indhegnedes med pigtråd, og efter urolighederne i slutningen af august 1943 spærredes landevejen fra Skovby i en længde af 1½ km i retning mod Middelfart. I det hele taget gjaldt det, at restriktionerne for landmændene med tilknytning til de omkringliggende arealer blev skærpet, hver gang tyskerne kunne notere tilbagegang, hvor der kæmpedes. Om aftenen den 29. august blev der således fældet træer og placeret på tværs af vejen; senere opførtes der spærrebomme, og landevejen forblev spærret det følgende halvandet år.

Det var i forbindelse med de samme uroligheder, at mandskabet var i Odense for at assistere ved rydning af gaderne. Udover deltagelse i skydeøvelser synes det ellers ikke at have udvist større aktivitet. Med jævne mellemrum pålagde det den lokale befolkning kørsel med hest og vogn, bl.a. til og fra Kassemose station. Ved enkelte lejligheder var hele byen sagt til, og da der var en ret stor styrke tyske soldater på egnen, turde ingen rigtig nægte. For sådanne "tjenester" blev der af tyskerne i lejren ydet en god betaling.

Hen mod krigens slutning gravedes der skyttegrave og maskinskytsreder i de omkringliggende marker, og der udlagdes landminer. Uden at anrette skade fjernedes de efter kapitulationen. Nogle tyske soldater var blevet tilbage, og der forestod dem de følgende måneder et større oprydningsarbejde, som de dog næppe tog særlig højtideligt.

Efter befrielsen overtog englænderne området. En del af det beslaglagte område kunne frigives samme år, men de mange barakker gjorde stedet egnet til internering af et større antal flygtninge, og til dette formål indhegnedes et areal på knap 5 ha., tilhørende gdr. Laurits Jørgensen og gdr. P. og H.J.Hansen (jvf. senere afsnit om flygtningelejre). Det areal, der kunne frigives, var stærkt tilgroet med ukrudt, og det tog nogen tid, før pigtrådsspærringer m.v. var fjernet. Flygtningene forlod lejren i 1947, og der betaltes leje på grund af forsinket oprydning frem til 1948.

I leje, afgrødetab og erstatning modtog samtlige lodsejere ca. 60.000 kr. I flere tilfælde var der tale om mindre jordbrug, der havde måttet afgive op til halvdelen af den tilhørende jord; derved var indtjeningsmulighederne blevet stærkt forringet, og det havde været nødvendigt at omlægge driften. Følgelig havde kommissionen anbefalet erstatning for såvel afgrødetab som driftsomlægning.

Skovby-anlægget var anlagt af det tyske flyvevåben og som sådant tjente det et andet formål end de 3 anlæg ved Nordskov, Midskov og Røjle, der var anlagt af den tyske marine. Sammenlignes disse 3 anlæg med henblik på beliggenhed, terræn o.lign., vil man se, at de er forbavsende ens. De er placeret ved indsejlingen til et vigtigt farvand (Storebælt, Odense Fjord, Lillebælt), de er placeret i samme afstand fra kysten, og et ret kuperet terræn giver gode overvågningsmuligheder. Det er disse ting, der har været afgørende for valg af terræn (jvf. næste afsnit om krav ved valg af flyvepladsareal, hvor der konstateres en tilsvarende ensartethed). Ejerforhold har der derimod ikke været taget hensyn til. I Røjle beslaglagdes således ét større areal hos en enkelt lodsejer, i Nordskov og Midskov en række mindre arealer hos henholdsvis 14 og 6 lodsejere.

4. Flyvepladser ved Holev, Vejrupgård og Gyldensteen

Beldringe var ikke det eneste sted på Fyn, hvor tyskerne anlagde flyveplads under besættelsen. Tre andre steder blev der taget tilløb til mindre anlæg, og de har sandsynligvis alle skullet tjene samme formål.

Holev [10]

Den 10.august 1944 fik sognefoged P.M.Køtke, Sarumgård ved Holev (Marslev sogn) besøg af repræsentanter for den tyske værnemagt, der lod ham forstå, at han ikke måtte efterårspløje en del af sin jord, nemlig det areal, der var beliggende syd for gården mod Holev, ialt 22 ha., svarende til en tredjedel af gårdens jord. - Den 28.november har sognefogeden noteret i sin dagbog: Tyskerne begyndt at anlægge flyveplads.

På dette tidspunkt var man i gang med anlæg af flyveplads ved Beldringe, og arealet ved Holev er sandsynligvis blevet draget ind i billedet som nødlandingsflyveplads, idet det dog ikke kan udelukkes, at området har været på tale året før, hvor tyskerne begyndte at se sig om efter et egnet areal til en flyveplads i nærheden af Odense. Arealet omkring Sarumgård og Klarskov er fladt og uden væsentlige hegn mellem markerne, og som sådant er det blevet fundet egnet til en flyveplads.

Der var på pladsen fra tiden omkring 1.december 1944 til slutningen af april 1945 beskæftiget ca. 100 mand, væsentligst danske arbejdere. Gårdens karkekammer blev indrettet til kørselskontor, og herfra lededes arbejdet: Muldlaget blev fjernet, og i løbet af vinteren blev der påfyldt 17.000 m^3 grus. En del af den nærliggende skov og andre mindre arealer, tilhørende gdr. Erik Larsen,Holev, hmd. Alfred Andersen, Holev, gdr. Chr. Christensen, Rosengården samt gården Carolinelund i Radstrup blev inddraget, og et vejanlæg påbegyndtes. Et større areal af Klarskovs jord blev beslaglagt, men hurtigt frigivet. På et tidspunkt havde der været forlydender fremme om, at Sarumgårds bygninger skulle fjernes, men det blev heller ikke realiseret. En del af det påkørte grus blev transporteret fra Davinde grusgrav; herfra var der anlagt jernbanespor til Langeskov, hvorfra gruset blev kørt på lastbiler.

Det var meningen, at gruslaget skulle have været dækket med græstørv, men så vidt kom det ikke. Til gengæld begyndte man at dræne arealet. Det var ikke tiltrængt, men efter et kraftigt

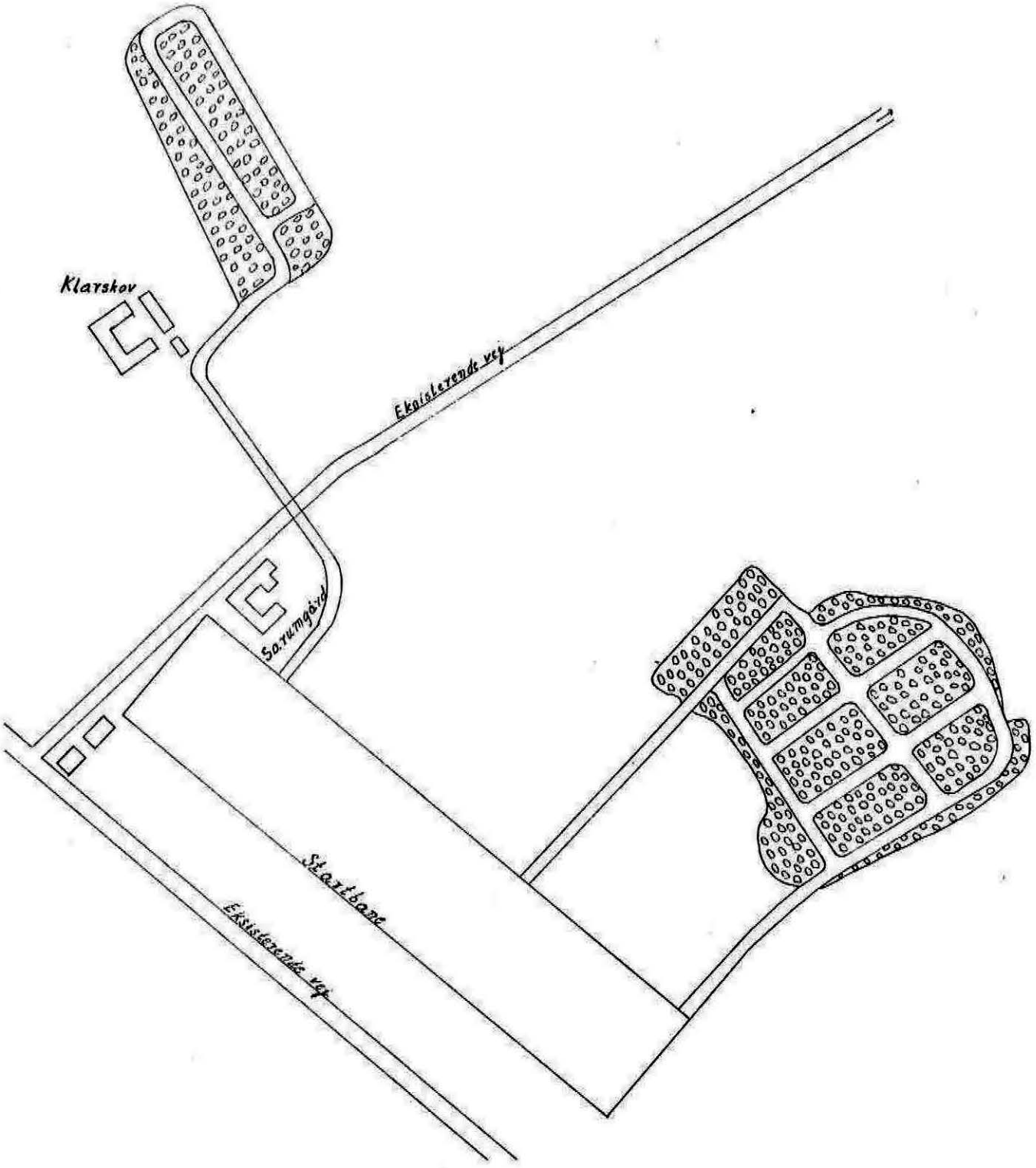

Rekonstruktion af "Feldflugplatz" på Sarumgårds marker ved Holev. Startbanen havde en længde af 1000 m, og herfra førte 3 veje (Rollwege) til mindre skovområder i udkanten af Sarumgårds jorder og ved Klarskov. I skovene var indrettet en række skjul for maskinerne (Liegeplätze).

regnskyl havde der stået vand i marken, og derefter var der givet ordre til dræning. Der gravedes rør ned; renderne blev fyldt med grus, og det er til gene for driften den dag i dag. Det viste sig ved frigivelsen af arealet håbløst at grave renderne fri for grus, og især i tørre somre er afgrøden her betydeligt mindre end på den øvrige del af arealet.

Et gammelt lokomotiv transporterede gruset fra gården ud i marken, og såvel lokomotivet som grusbilerne, der stod parkeret ved forsamlingshuset i Holev, hvor de tyske arbejdere på pladsen var indkvarteret, blev flere gange saboteret af danskere. Det bevirkede, at der blev opstillet vagtposter, og det blev forbudt beboerne at passere forsamlingshuset efter mørkets frembrud. - Da krigen nærmede sig sin afslutning, gik arbejdet lige så stille i stå, og arbejderne forlod pladsen.

1.marts var der yderligere på Birkende mark blevet beslaglagt et 1,1 ha. stort areal, hvorpå der skulle have været opført barakker, feltkøkken og toiletter, men arbejdet nåede ikke for alvor at komme i gang.

Den del af gdr. Køtkes jord, der havde været beslaglagt, måtte ligge brak i lang tid og underkastes flere pløjninger. Udover erstatning og leje til de nævnte lodsejere blev der ydet erstatning til Birketveds Transformatorforening, hvis ledningsnet havde været beslaglagt, og kommissionen tiltrådte 1945 at yde tilskud til reparation af de stærkt beskadigede veje i Marslev-Birkende kommune.

Vejrupgård[11])

Den 1.januar 1945 købte J.C.E. Simonsen Vejrupgård (Marslev sogn). Kort tid efter beslaglagde den tyske værnemagt et større areal syd for gården, beliggende mellem jernbanelinien og Vejrupskov, hvoraf en del hører til Sanderumgård. Atter skete det med henblik på anlæg af en flyveplads, hvortil det let sandede, flade areal var fundet velegnet.

Ca. 40 tyskere, deraf størsteparten officerer, var i ca. 3 måneder beskæftiget på pladsen. Det område, der skulle anvendes som startbane, blev belagt med græstørv, og der indrettedes flyverskjul i den nærliggende del af skoven. Omkring hele gården gravedes der skyttegravshuller, men alt i alt var der ikke tale om anlæg af sådanne dimensioner, at det senere var til større gene for driften.

Nogle officerer var indkvarteret i gårdens forvalterbolig og i nogle karlekamre, den øvrige del af mandskabet i et par barakker for enden af pladsen. Det største problem var imidlertid officererne: De var ikke tilfredse med at skulle bo i karlekamre, og dertil kom, at de tyske og de østrigske officerer havde svært ved at omgås hinanden.

Situationen tilspidsedes, da der i foråret 1945 havde været foretaget sabotage mod den nærliggende jernbanelinie. Folk fra gården var mistænkt for at have deltaget i sabotagen, og der blev foretaget undersøgelse og forhør. I denne forbindelse blev der opstillet vagtposter omkring gården. Til daglig kunne dens beboere dog færdes frit i området.

De tyske soldater var ikke alle lige pålidelige; en overgang blev der stjålet en del, og det afstedkom besøg af den øverstbefalende for den tyske styrke i Kerteminde. - Dansk arbejdskraft anvendtes ikke på pladsen.

Ved meddelelsen om Hitlers død sammenkaldtes tyskerne på gårdspladsen, hvorefter de forlod området.

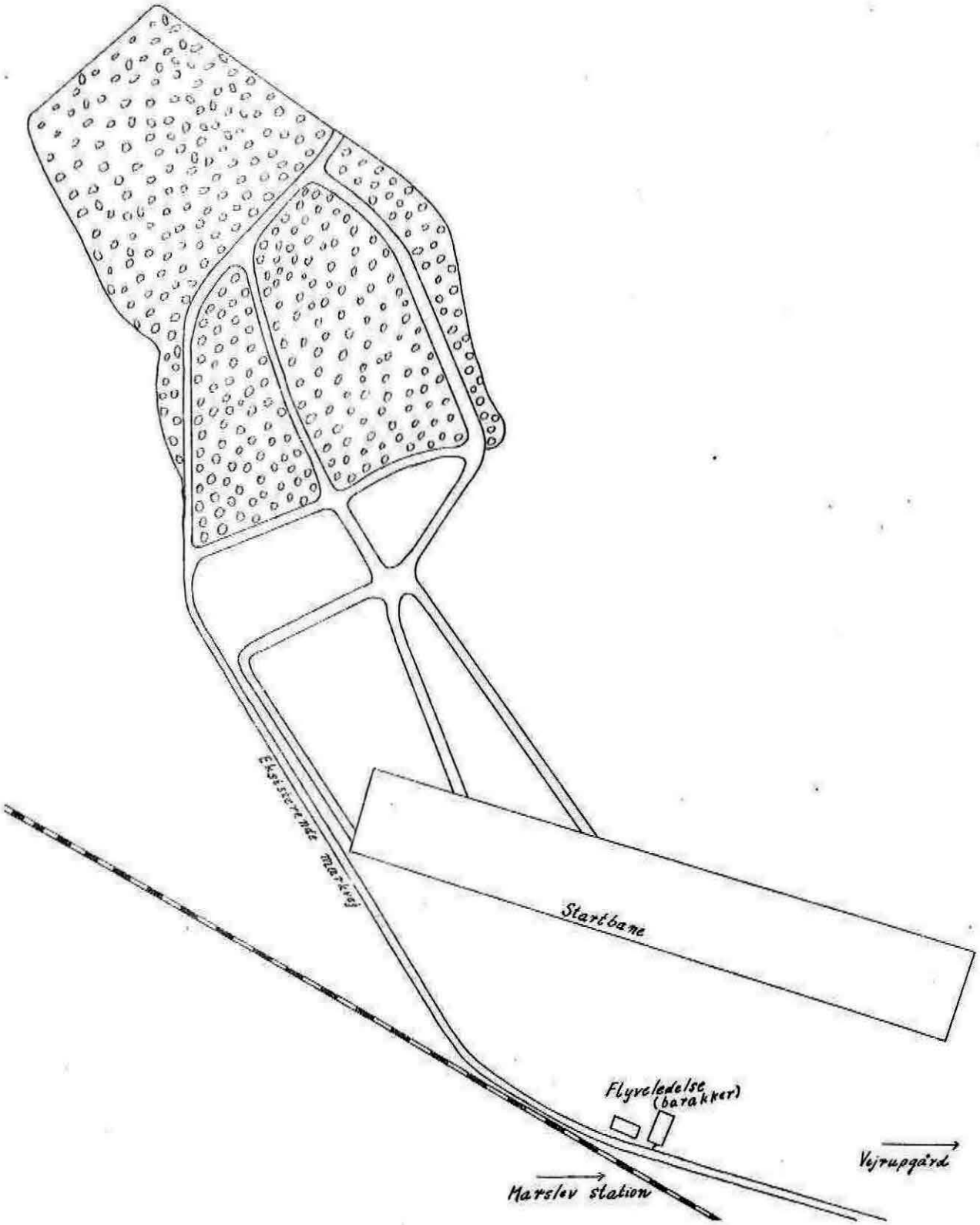

Rekonstruktion af "Feldflugplatz" på Vejrupgårds marker, ca.200 m syd for jernbanelinien ved Marslev. Startbanen havde en længde af 1000 m, og herfra førte 3 veje til skoven sydøst for området, tilhørende Vejrupgård og Sanderumgård. Nær jernbanelinien var opført 2 barakker til flyveledelsen.

Gyldensteen[12)]

I november 1944 beslaglagde tyskerne på tilsvarende måde et areal ved Gyldensteen på Nordfyn. Det drejede sig om 47 ha. beliggende syd for Bogense-landevejen mellem 37- og 38 km.-stenen. Slottets ejer havde ingen indflydelse på de forhandlinger, der førtes, men det fremgik ret klart, at arealet skulle anvendes til en flyveplads, beregnet for mindre maskiner.

Indtil marts 1945 var der 20-30 tyskere beskæftiget på området, hvoraf en del planeredes med grus og tilsåedes med græs. Et hegn og en remise til værn mod sandflugt ryddedes for at skaffe tilkørsel til den nærliggende skov, hvor der blev anlagt en række flyverskjul: Med passende mellemrum ryddedes i skovkanten træer i et sådant omfang, at de kunne rumme mindre maskiner, og disse flyverskjul anes i skovkanten den dag i dag. Derudover opførtes et par vagttårne.

Kun en enkelt maskine landede på pladsen. Det skete i marts måned, kort tid før tyskerne forlod pladsen. Arealet kunne tages i brug igen i efteråret 1945. Jorden var i forvejen ret sandet, og rent landbrugsmæssigt var der ikke tale om større gener.

En tid var en nærliggende lade, tilhørende Gyldensteen, beslaglagt af tysk militær uden direkte tilknytning til flyvepladsanlægget. Med henblik på indkvartering og administration indrettedes ialt en halv snes rum. Derudover beslaglagdes i foråret 1945 en af slottets sidefløje til indkvartering.

De tre mindre flyvepladser, der etableredes udover flyvepladsen ved Beldringe, synes at være anlagt efter samme plan, hvilket bekræftes af 3 kort over anlæggene, der beror i det såkaldte Stokholmer-arkiv i Rigsarkivet: en græslandingsbane i en længde af 1000 m og med en bredde af 75 m med diverse tankanlæg samt passage (Rollwege) til nærliggende skov med vejnet og dertil grænsende flyverskjul. I alle tre tilfælde var større gårde udvalgt, så at kun én lodsejer skulle afgive jord. I to af tilfældene impliceredes i mindre grad en tilstødende større gård, Klarskov ved Sarumgård og Sanderumgård ved Vejrupgård.

De tre pladser var beliggende i en afstand af ca. 20 km fra flyvepladsen ved Beldringe, og de har uden tvivl skullet tjene som nødlandingsflyvepladser, såfremt besættelsesmagten skulle blive forhindret i at benytte flyvepladsen ved Beldringe. Områderne ved Holev, Vejrupgård og Gyldensteen blev i modsætning til området ved Beldringe og Allesø frigivet ved kapitulationen, og arealerne kunne ret hurtigt tages i brug.

Den samlede erstatning vedrørende anlæg af de 3 pladser beløb sig til ca. 130.000 kr., hvoraf Gyldensteen tegnede sig for godt halvdelen.

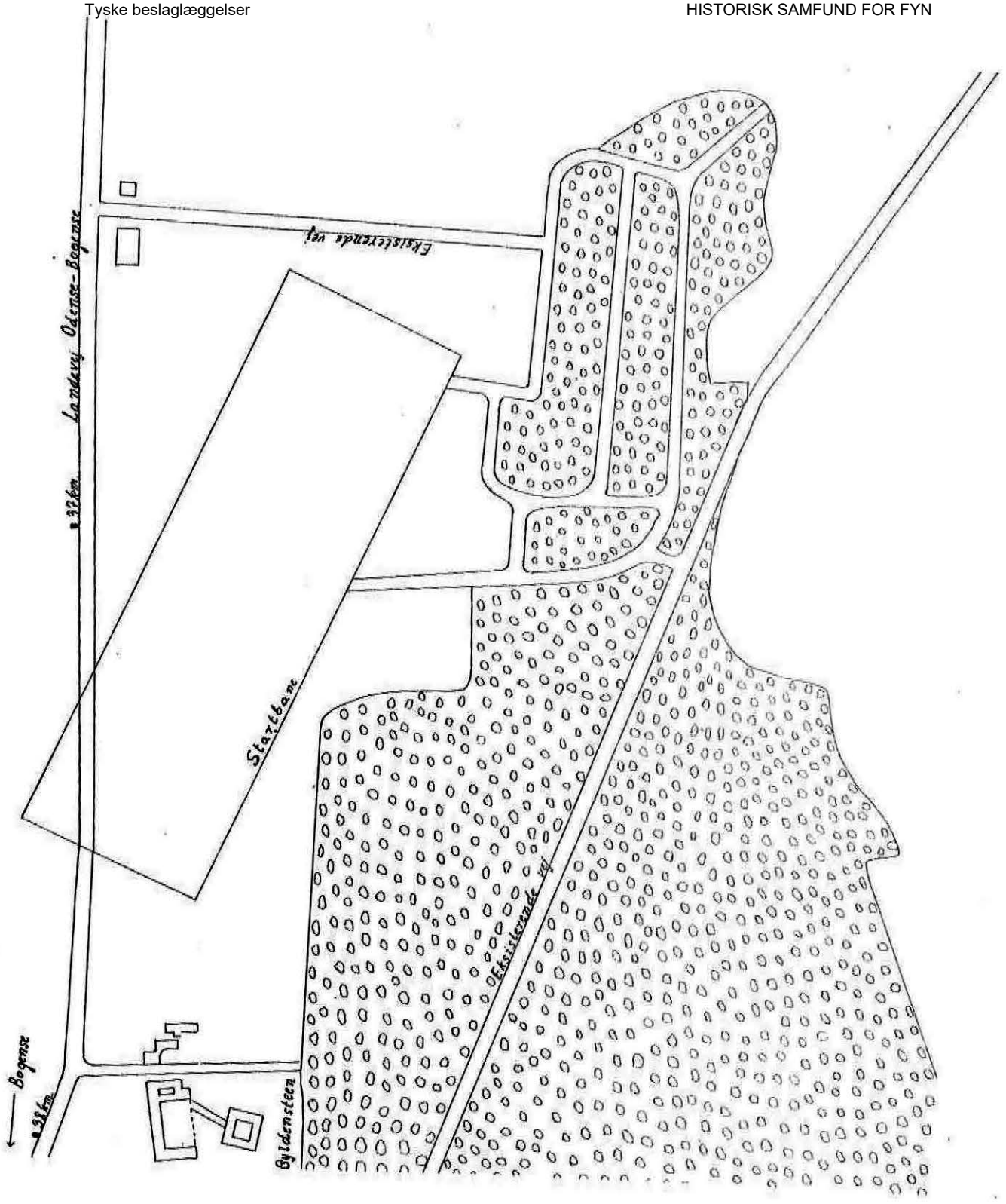

Rekonstruktion af "Feldflugplatz" øst for Gyldensteen. Startbanen, der havde en længde af 1000 m, skar Odense-Bogense-landevejen mellem 37 og 38 km.stenen. - Det er det samme billede, der tegner sig af alle 3 anlæg: Fra startbanen førte et par veje til en nærliggende skov, hvor maskinerne kunne skjules i ryddede områder langs vejnettet.

5. Arealer i øvrige landsogne

Fra en lang række lodsejere blev der efter krigen rejst krav om erstatning. En del af deres jord havde været beslaglagt af værnemagten eller havde på grund af anlæg af forskellig art været udsat for så store gener, at normal drift ikke havde kunnet opretholdes. I de fleste tilfælde drejede det sig om kanonstillinger, løbe- og skyttegrave, maskinskytsreder, rejsning af master, gravning af kabelrender, opførelse af bunkers samt beslaglæggelse af mindre arealer til oplagsplads, parkeringsplads, øvelsesareal o.lign. Som det fremgår af oversigten, iværksattes de fleste gravearbejder på Nordfyn og på Hindsholm, nær de tidligere omtalte forsvarsanlæg, idet de i tilfælde af angreb har skullet fungere som støtte for disse.

Skovby herred:		
Bogense opland	9	lodsejere i Fogense, Stegø og Bogense
Skovby sogn	24	lodsejere
Ore sogn	15	lodsejere
Særslev sogn	10	lodsejere
Søndersø sogn	42	lodsejere
Skam herred:		
Krogsbølle sogn	40	lodsejere, Egebjerggård
Klinte sogn	28	lodsejere
Grindløse sogn	3	lodsejere i V.Egense og Vesterby
Nørre Højrup sogn	5	lodsejere
Nørre Nærå sogn	2	lodsejere
Lunde herred:		
Norup sogn	17	lodsejere i Hasmark, Hofmansgave
Lunde sogn	7	lodsejere i Øster Lunde
Lumby sogn	3	lodsejere
Odense herred:		
Næsbyhovedbroby sogn	17	lodsejere
Åsum herred:		
Fraugde sogn		Fraugdegård
Højby sogn	2	lodsejere
Bjerge herred:		
Marslev, Birkende, Rønninge sogne	36	lodsejere
Drigstrup sogn	3	lodsejere i Over Kærby
Revninge sogn		Lundsgård

Kerteminde opland	3 lodsejere
Mesinge sogn	12 lodsejere i Midskov, 1 i Salby
Viby sogn	4 lodsejere, Bøgebjerg, Hverringe, Brolykke
Stubberup sogn	6 lodsejere i Martofte, Bogensø og på Langø
Vends herred:	
Middelfart opland	2 lodsejere, Hindsgavl
Asperup sogn	1 lodsejer
Brenderup sogn	7 lodsejere i Varbjerg og Bro
Båg herred:	
Gamtofte sogn	2 lodsejere

Ovennævnte anlæg var beskedne af omfang. Enkelte er omtalt som luftskytsanlæg og lyskasterbatterier, men de blev påbegyndt på et forholdsvis sent tidspunkt og kom næppe til at fungere efter hensigten. Det samlede erstatningskrav var da også forholdsvis beskedent, ialt ca. 70.000 kr., væsentligt dækkende afgrødetab af forskellig art.

I efterfølgende tilfælde var der tale om beslaglæggelse af jord i forbindelse med anlæg af lidt større omfang:

Dallund (Søndersø sogn)	Beslaglagt mark og skovareal under avlsgården til opførelse af barakker; opført 2 65 meter lange grundmurede huse i skoven til belægning af tyske tropper. Arbejdet påbegyndtes i efteråret 1944, men fuldførtes ikke. En tid anvendtes barakkerne til indkvartering af flygtninge (jvf. senere afsnit om flygtningelejre).
Daugstrup (Østrup sogn)	Beslaglagt 1 ha.; anlæg af luftfyr og pejlestation; udlægning af landminer (Østrupgård, gdr. N.Chr. Nielsen, gdr. Holger Rasmussen, gdr. Rasmus R. Rasmussen). Arealet blev frigivet 1946.
Fremmelev (Lunde sogn)	Beslaglagt 0,4 ha. nord for vejen fra Fremmelev til Kronborg, tilhørende gdrske Marie Madsen, til anlæg af lytte- og forsvarspost. Anlægget betjentes af en halv snes ældre soldater, der havde gjort tjeneste ved fronten.

Nistedgård (Lumby sogn)	Beslaglagt 1,4 ha. til anlæg af antiluftsskytsstilling.
Båring (Asperup sogn)	Beslaglagt 1 ha., tilhørende forpagter Bro, Stadagergård, til opførelse af lyttepost.
Gremmeløkke (Indslev sogn)	Beslaglagt 0,6 ha., tilhørende gdr. Anton Andersen, Gremmeløkkegård, til opførelse af pejlestation og underjordisk telefoncentral.

I forbindelse med de 6 anlæg rejstes der et erstatningskrav på knap 20.000 kr.

Derudover ydedes der erstatning i forbindelse med reetablering af sportsanlæg og skydebaner, som værnemagten havde beslaglagt (bl.a. Strib, Middelfart, Kerteminde, Seden og tidligere anført Lunde), ialt ca. 25.000 kr., svarende til 2/3 af udgifterne. - Ca. 40.000 kr. ydedes i erstatning til 5 lodsejere, deraf 3 i Lumby, for beskadigelser m.v. i forbindelse med leverance af grus og græstørv til værnemagten.

6. Institutioner og ejendomme i Odense

Der befandt sig til stadighed på Fyn under besættelsen væsentlige dele af én eller flere tyske divisioner, der sammen med andet mandskab var beskæftiget med arbejde på de anførte anlæg eller udførte vagttjeneste. Til anvendelse for indkvartering beslaglagde værnemagten en række institutioner og ejendomme, der fandtes velegnet til formålet. Det fremgår - bl.a. af Søren Hansens omtale af beslaglæggelserne i Odense - at der som regel blev rettet henvendelse til de danske myndigheder med krav om at få overladt en eller flere institutioner af passende størrelse, og de danske myndigheder måtte - ofte med dags varsel - træffe valget. I en række tilfælde blev der dog fra tysk side peget på bestemte institutioner - i enkelte tilfælde også på privatejendomme. De danske myndigheder sørgede dog for, at beslaglæggelserne i så begrænset omfang som muligt berørte privatejendom.

I krigens sidste måneder ankom som bekendt adskillige tusinde flygtninge til Danmark. Det tyske mandskab var på det tidspunkt i færd med at forlade deres kvarterer, og disse blev i mange tilfælde overtaget af flygtninge. Som det fremgår af nedenstående oversigter, blev i foråret 1945 yderligere en række institutioner taget i brug, idet de i kortere eller længere tid blev anvendt som internat for tyske flygtninge. Det gælder ikke mindst Odense og en lang række vestfynske sogne, hvor skoler af forskellig art (kommuneskoler, friskoler, realskoler, tekniske skoler, højskoler m.fl.), hoteller, forsamlingshuse og tilsvarende institutioner for en kortere eller længere tid var belagt med tyske flygtninge. Selv om der var tale om institutioner, medførte det en række gener ud over, at de pågældende institutioners virksomhed måtte indstilles eller forlægges til andet sted: Personale måtte opsiges; der var visse steder betydelige tab på driften, og i mange tilfælde måtte der ydes erstatning for tabt arbejdsfortjeneste. For skolerne gjaldt det, at undervisningen måtte indstilles eller henlægges til andre skoler, hvor der etableredes eftermiddagsundervisning eller undervisning hver anden dag, idet lokaler og andre faciliteter blev delt med elever og personale fra de beslaglagte skoler.

Der betaltes leje for de beslaglagte institutioner - indtil foråret 1945 normalt af de tyske myndigheder, derefter - på grundlag af de anførte retningslinier - efter anvisning af kommissionen - Da institutionerne efter flygtningenes afsendelse til større lejre blev frigivet, viste det sig at være i en sørgelig

forfatning. Der blev efter anvisning fra kommissionen af lokale håndværkere udarbejdet overslag over de reparationsarbejder,der skulle foretages; mangler og skader på løsøre blev gjort op, og på det grundlag blev der ydet en rimelig erstatning.

Efterfølgende oversigter bygger på det materiale, kommissionen havde til sin rådighed - undtagen oversigten over beslaglæggelserne i Odense by, der bygger på Søren Hansens fremstilling i Odense under besættelsen.

Odense

I Odense beslaglagdes omkring 40 institutioner, deraf 13 skoler - den første umiddelbart efter at Danmark var blevet besat, den sidste kort tid før besættelsens ophør:

Kasernen, Sdr.Boulevard	Beslaglagt 17.5.1940 - 22.6.1945. Tysk kaserne; efter besættelsens ophør opsamlingssted for tyske tropper før hjemmarchen. 6.Regiment flyttede til Garnisonssygehuset i Albanigade, der fungerede som kaserne indtil 29.august 1943,da det danske militær blev afvæbnet af den tyske værnemagt[13]. - Kasernens depotbygning beslaglagdes 4.3.1943. - Kasernen kunne atter tages i brug 25.7.1945.
Garnisonssygehuset, Albanigade	Beslaglagt 29.8.1943 - maj 1945. Indkvartering (ca. 250 mand).
Pavillon, Fruens Bøge	Beslaglagt 29.8.1943 - maj 1945. Kaserne og depot.
Vandrehjemmet, Ungårdsgade	Beslaglagt 2 perioder i tiden 27.9.1943 - 8.1.1945. Indkvartering af specialafdeling af tysk politi (140 mand, cykler,køretøjer).
Husmandsskolen, nuv. Jeppe Aakjærs Allé	Beslaglagt 4.10.1943 - 1945. Hovedkvarter for Gestapo. Fængsel.Bombet ved luftangreb den 17.april 1945. En ny skole opførtes længere mod vest på Rugårdsvej og toges i brug 1948. Under beslaglæggelsen blev undervis-

	ningen forlagt til hotel og feriekoloni ved Hasmark Strand, Østruplund ved Otterup og Tarup kommuneskole.
Ejendommen Sct.Hansgade 36, områder ved 6 ejendomme i Sct.Hansgade og Nørrevoldgade	Beslaglagt 21.1.1944 - maj 1945. Afspærring omkring Iltfabrikken.
Odense Folketeater, Restaurant Rosenhaven	Beslaglagt 1.5.1944 - maj 1945. Indrettelse af soldaterhjem ("Deutsches Haus").
Odd-Fellow Logen	Beslaglagt 11.9.1944 - maj 1945. Indkvartering.
Korsløkke Forsamlingshus	Beslaglagt 11.9.1944 - maj 1945. Indkvartering.
Soldaterhjemmet "Dannevirke"	Beslaglagt 11.9.1944 - maj 1945. Konsulatskontor.
Hotel Windsor	Beslaglagt 11.9.1944 - efterår 1944 og 23.3.1945 - maj 1945. Delvis belagt i de første besættelsesår, fuldt belagt fra sept. 1944. I 1945 indkvartering af flygtninge.
KFUM's bygning, Klosterbakken	Beslaglagt 15.9.1944 - 1945. Hovedkvarter for generalen for Luftvåbenet. Delvis belagt før sept.1944. Fra 21.marts 1945 indkvartering af 70 flygtninge.
Hunderupvej 22, tilh. kreditforeningsdir.Aage Jensen	Beslaglagt 15.11.1944 - maj 1945.
Ridehuset (ved De forenede Automobilfabrikker)	Beslaglagt 24.12.1944 - 11.1.1945.
Det gamle Sømandshjem	Beslaglagt 29.12.1944 - maj 1945. Vagtstation.
Hotel Hans Tausen	Beslaglagt fra 9.4.1945 til noget efter besættelsens ophør. Indkvartering af flygtninge.
Hotel Axelhus	Beslaglagt fra 9.4.1945 til noget efter besættelsens ophør. Indkvartering af flygtninge.
Højskolehotellet	Beslaglagt fra 9.4.1945 til noget efter besættelsens ophør. Indkvartering af flygtninge.

Odense Folketeater (nu Biocenter) blev beslaglagt af værnemagten 1.maj 1944, og her indrettedes soldaterhjemmet "Deutsches Haus".

Fyens Forum var beslaglagt flere perioder under besættelsen til indkvartering af tyske tropper.

Den ny Forsamlingsbygning	Beslaglagt 14.4.1945 til indkvartering af flygtninge, men blev ikke taget i brug.
Det ny Missionshotel	Beslaglagt samme dag, som Husmandsskolen blev bombet (17.4.1945), men blev rømmet to dage senere, idet Gestapo flyttede til Grand Hotel.
Grand Hotel	Beslaglagt 19.4.1945 - 5.5.1945. Indkvartering af Gestapo.
Højskolehjemmet	Beslaglagt fra 25.4.1945 til noget efter besættelsens ophør. Indkvartering af flygtninge.
Fyens Forum	Beslaglagt flere perioder under besættelsen til indkvartering af tyske tropper m.v.

I Odense beslaglagdes 11 skoler, den første i maj 1940, de resterende i perioden november 1943 - marts 1945:

Vestre Skole	Beslaglagt 20.5.1940 - maj 1945.
Jernbanegades Skole	Beslaglagt 1.11.1943 - maj 1945.
Sct.Knuds Gymnasiums tidl. bygning på Klostervej	Beslaglagt 2.11.1943 - maj 1945.
Bolbro Skole	Beslaglagt få dage i september 1944, 24.12.1944 - 8.1.1945 og 19.3.1945 - maj 1945.
Munkebjergskolen	Beslaglagt få dage i september 1944 og fra 28.3.1945 til noget efter besættelsens ophør.
Korsløkkeskolen	Beslaglagt 11.9.1944 - 23.9.1944 og 24.12.1944 - maj 1945.
Giersings Realskole	Beslaglagt 11.9.1944 - 25.9.1944 og 2.10.1944 - maj 1945.
Åløkkeskolen	Beslaglagt 9.12.1944 - maj 1945.
Overgades Skole	Beslaglagt 24.12.1944 - 11.1.1945.
Sct.Knuds Gymnasium, Læssøegade	Beslaglagt 27.2.1945 - maj 1945.
Sct.Hans Skole	Beslaglagt fra 23.3.1945 til noget efter besættelsens ophør.

Vestre Skole indrettedes straks efter beslaglæggelsen som en del af den tyske kaserne. De øvrige skoler benyttedes til indkvarte-

ring af tyske tropper. I forbindelse med indkvartering af sårede soldater var der en tid indrettet lazaret på Korsløkkeskolen og Sct.Hans Skole. De fleste skoler havde kapacitet til indkvartering af ca. 300 mand. Flere af skolerne var i slutningen af besættelsen belagt med tyske flygtninge.

Når en skole blev beslaglagt, overførtes eleverne til nærliggende skoler, og blev de også beslaglagt, måtte der træffes nye foranstaltninger. Skoler, som var unddraget beslaglæggelse og som følge deraf modtog elever fra beslaglagte skoler, var Østre Skole, Mulernes Legatskole, Pigerealskolen i Holsedore, Nørregades Friskole, Hørlücks Skole, Marie Jørgensens Drenge- og Pigeskole, hovedsagelig privatskoler. Undervisningen på det nyopførte Sct.Knuds Gymnasium blev henlagt til Odense Katedralskole i eftermiddagstimerne; lektionerne reduceredes til 45 min., og kun læsefagene gennemførtes.

Et uoverskueligt problem for skolevæsenet synes at være opstået ved juletid 1944. Flere skoler blev beslaglagt umiddelbart før jul, men beslaglæggelsen skulle vise sig kun at blive af kort varighed, idet undervisningen kunne genoptages kort tid efter juleferiens ophør.

I de sidste måneder af besættelsen var der beslaglagt en så stor del af byens skoler, at der måtte tages andre lokaler i byen i brug; endvidere blev der opstillet planer for ekskursioner i Odense og nærmeste omegn et par af ugens dage. - Den 4.maj 1945 ophørte al skolegang i Odense; den kunne dog genoptages allerede den 24.maj.

Udover de anførte institutioner beslaglagdes i Odense til opstaldning, lagerrum, opførelse af barakker m.v. dyrskuespladsen, sportsanlægget ved Grønløkkevej, et areal på 1 ha. ved Marienlund, 2 lagerbygninger tilhørende Gartnernes Salgsforening, stalde på Odense Kvægtorv, cirkuspladsen i Østergade, Snapindgårdens udbygninger, Odense Omnibussers garageanlæg, arealer ved havnen, isbryderen "Sct.Knud" og enkelte mindre slæbebåde. Enkelte af beslaglæggelserne var dog af kortere varighed.

Hvad det kostede at istandsætte de beslaglagte institutioner findes der ingen oversigt over. Søren Hansen anslår, at de samlede krigsskader i Odense, incl. skader ved bombning, sabotage og schalburtage, beløb sig til ca. 25 mill.kr. - ca. 10 mill.kr. for skader på bygninger og ca. 15 mill. kr. for skader på løsøre[14].

7.Institutioner og ejendomme i Kerteminde, Bogense, Middelfart og Assens

For disse kystbyers vedkommende var situationen i de første besættelsesår kort følgende:

I 1942 blev der truffet bestemmelse om, at de danske styrker skulle forlade Jylland. De jyske regimenter fik herefter anvist garnison i fynske købstæder. 7.Regiment blev således garnisoneret i Kerteminde. Det fik imidlertid ingen væsentlig indflydelse på tyskernes forsvarsplaner, og Kerteminde forblev den fynske købstad, der mærkede mindst til den tyske besættelse.

I Bogense betjente en halv snes ældre tyske soldater en lyttepost på rådhuset, og de havde kvarter på Bogense Hotel. Efter strejkeuroligheder i august 1943 indkvarteredes en snes unge østrigske soldater i en personvogn på jernbaneterrænet.

I Middelfart var der under hele krigen stationeret tysk militær, hvis opgave det var at beskytte Lillebæltsbroen. Der var fast brovagt på begge sider af Lillebælt, og på Fyns-siden var der rejst kanontårne. I krigens sidste år fungerede "Grimerhus" som hovedkvarter for de tyske styrker. - Det var en ret stor styrke, der var indkvarteret, og det satte selvfølgelig sit præg på livet i byen. Det kom dog ikke - fraset de urolige dage i august 1943 - til de store konfrontationer, idet følgerne uden tvivl ville blive drastiske forholdsregler vedrørende de trafikale forbindelser med Jylland.

I Assens havde Fodfolkspionerkommandoen fra Tønder midlertidig garnison. Byens havn blev med mellemrum anløbet af tyske krigsfartøjer. Til daglig fandtes der et par mand som havnevagt, og dertil kom en halv snes mand, der betjente en lyttepost.Først efter uroligheder i august 1943 kom tyske tropper i større mængde til byen. Som i de øvrige købstæder var hotellerne de foretrukne indkvarteringssteder. - Ved krigens slutning var der ca. 150 tyske soldater i byen. - (Øvrige fynske købstæder,se note 20-22

Såvel denne som den efterfølgende oversigt udviser i overensstemmelse med det anførte større koncentration på Vestfyn end i det øvrige område. - Institutionerne er anført i den rækkefølge, de blev beslaglagt. De anførte datoer angiver den periode, for hvilken der er udbetalt leje og erstatning; i visse tilfælde angiver den sidstnævnte dato det tidspunkt, hvor beslaglæggelsen ophørte,

i andre det tidspunkt, hvor den pågældende institution efter endt reparationsarbejde atter kunne tages i brug, jvf. kommissionens beregninger. - Udover de anførte institutioner kan andre have været anvendt til indkvartering i kortere tid.

Kerteminde:

Tornøes Hotel	Beslaglagt 9.4.1945 - 16.3.1946. Indkvartering af flygtninge. I en tidligere periode indkvartering af tysk militær.
Kerteminde Folkehøjskole	Beslaglagt 10.4.1945 - efteråret 1945. Indkvartering af flygtninge.
Kerteminde Borger- og Realskole	Beslaglagt 6.9.1943 - 10.1.1946. Indkvartering af tysk militær, siden af flygtninge. Undervisningen forlagt til en række steder i byen.[15)]

Bogense:

Bogense Hotel	Beslaglagt 1942 - september 1943 og 1.12.1944 - 1.6.1945. Indkvartering i stor og lille sal, spisestue og 7 værelser.
Afholdshotellet	Beslaglagt i 3 perioder:1.10.1942 - 22.12.1942; 1.6.1943 - 1.10.1943; 1.8.1944 - 11.5.1945. Hotellet var belagt med tyskere i 17 måneder,men i praksis kunne det ikke benyttes i de mellemliggende perioder, da de indkvarterede beholdt nøglerne til værelserne, når de forlod hotellet i længere tid.
Bogense Kommuneskole	Beslaglagt 12.4.1945 - 26.11.1945. Indkvartering af flygtninge.

Derudover var der ved havnen i kortere tid beslaglagt et pakrum, tilhørende G.V.Larsens Eft., og en lagerbygning, tilhørende Bogense Trælasthandel. Bogense Strandanlæg anvendtes fra 1.december 1944 til 11.april 1945 som parkeringsplads; det var, da værnemagten forlod byen, ret misligholdt og blev på kommissionens anvisning reetableret.

Middelfart:

Kongebrogården	Beslaglagt 1940 - 24.7.1946. Indkvartering af tyske tropper, siden af tyske flygtninge og engelske tropper. En del af hotellet var en tid indrettet som lazaret.
Hotel Melfar	Beslaglagt i flere perioder: 20.3.1941 - 30.4.1942; yderligere 7 uger i 1942; 8.3.1943 - 25.10.1943; 1.1.1944 - 29.3. 1944. Indkvartering, indtil værnemagten selv opsagde lejemålet.
Heslund (tilh.A/S Nordisk Kabel- og Trådfabrikker)	Beslaglagt 5.3.1943 - 22.5.1945.
Grimerhus (pensionat)	Beslaglagt 7.3.1943 - 23.6.1945. Indkvartering; efter befrielsen hovedkvarter for de engelske tropper.
Hindsgavl Slot	Beslaglagt i flere perioder: 6.9.1943 - 22.10.1943; 19.11.1943 - 7.12.1944; 16.3.1945 - 11.1.1946. Indkvartering i 117 værelser, spise- og restaurationslokaler.
Sixtus (Danske Lærerinders Feriehjem)	Beslaglagt februar 1944 - 1945. Indkvartering (baraklejr).
"Dansk Folkeferie" (feriekoloni)	Beslaglagt 9.9.1944 - 27.7.1946. Indkvartering i 44 feriehuse og 2 gæstelænger med 36 værelser.
Ejendom tilh.Middelfart by	Beslaglagt 22.2.1945 - 26.6.1945. Indrettet operationsstue.
Andelsskolen	Beslaglagt 23.3.1945 - febr. 1946. Indkvartering af flygtninge.
Hotel Westend	Beslaglagt 24.3.1945 - 24.5.1945. En del af hotellet indrettet som lazaret.
Centralhotellet	Beslaglagt 5.4.1945 - 5.5.1945. Indkvartering af flygtninge.
Kommuneskolen[16]	Indkvartering af flygtninge.

Endvidere gjorde værnemagten bl.a. brug af et kontor Østergade 5, en lejlighed med kælder og garage ved Kabelfabrikken, en træbygning på Blindebomsvej, en træbygning ved broen, værksted, lagerrum og garage tilh.A/S Middelfart Benzin & Co, et pakhus i Smedegade samt en bygning i Østergade.

Assens:[17]

Ejendommen Damgade 2	Beslaglagt 29.8.1943 - 1.4.1945. Indkvartering af tysk militær.
Hotel Phønix	Beslaglagt 3.9.1944 - maj 1945. Indkvartering af tysk militær.
Skovpavillonen	Beslaglagt 10.9.1944 - 24.9.1944 og 2.3.1945 - 1.5.1945. Indkvartering af tysk militær.
Københavns Kommunelærer-inders Feriehus	Beslaglagt 13.9.1944 - 21.10.1945. Indkvartering af ca. 200 estiske soldater, senere af flygtninge.
Marcussens Hotel	En periode indkvartering af tyske marinesoldater.
Assens private Mellem- og Realskole	Beslaglagt 16.2.1945 - 16.6.1945. Indkvartering af estiske tropper.
Ejendom i Provstigade (tilh. redaktør Arne Rosted)	Beslaglagt 1.3.1945 - 1.7.1945. Indkvartering.
Odense Eksportslagteris Filial	Beslaglagt 6.5.1945 - oktober 1945. Indkvartering af 900 tyske flygtninge, hvoraf ældre og kvinder med spædbørn overførtes til Fodfolkspioner-kommandoens barakker. - Slagteriet var ikke i funktion, og som følge deraf kunne bygningerne rumme de mange flygtninge.
Assens Borger- og Realskole	Beslaglagt en periode i 1945 til indkvartering af flygtninge; Realskolen kunne bibeholdes, mens Borgerskolen blev henlagt til Teknisk Skole.

Erstatningernes omfang er anført i næste afsnit i forbindelse med institutioner og ejendomme i landsogne.

8. Institutioner og ejendomme i landsogne

Følgende institutioner og privatejendomme var beslaglagt, størsteparten i forbindelse med indkvartering af tyske flygtninge i foråret 1945:

Vends herred:

Strib sogn	Klejsgård Husholdningsskole	8. 3.1943 - 8. 9.1943 (en del af skolen)
		2. 2.1944 - 30. 4.1946 (hele skolen)
	Pensionat Penuel	10. 2.1943 - 31. 1.1943
		21. 3.1945 - 5. 6.1945
	9 villaer og sommerhuse	inden for perioden oktober 1944 - juli 1945
	Strib Missionshus	5. 5.1945 - 5. 6.1945
Asperup sogn	Båring Forsamlingshus	30. 4.1945 - 1. 8.1945
	Båringskov Badehotel	2. 5.1945 - 4. 3.1946
Brenderup sogn	Brenderup Kommuneskole	24. 4.1945 - 1. 2.1946
	Brenderup Forsamlingshus	28. 4.1945 - 1. 2.1946
	Brenderup Gæstgivergård	2. 5.1945 - 1.11.1945
	Kærsgård	2. 5.1945 - 5. 3.1946
	Brenderup Realskole	28. 5.1945 - 21. 8.1945
Kauslunde sogn	Kauslunde Forsamlingshus[16]	
Harndrup sogn	Harndrup Forsamlingshus	2. 8.1945 - 20.12.1945
Indslev sogn	Fru Anna Hansen, Gremmeløkke 18)	27. 4.1945 - 8. 5.1945
	Tårup Forsamlingshus	2. 8.1945 - 17.12.1945
Ejby sogn	Ejby tekniske Skole	24.11.1944 - 7.12.1944
		20. 4.1945 - 16. 6.1945
	Balslev-Ejby Kommuneskole	19. 4.1945 - 20.11.1945
	Ejby Gæstgivergård	19. 4.1945 - 19. 8.1945
Gelsted sogn	Gelsted Gæstgivergård	13. 3.1945 - 12. 5.1945
	Gelsted Forsamlingshus	18. 4.1945 - 12. 5.1945
	Gelsted Missionshus	18. 4.1945 - 12. 5.1945
	Gelsted Skole	18. 4.1945 - 14. 5.1945
Nr.Åby sogn	Nr.Åby Kommuneskole	16. 9.1944 - 4.11.1944
		3. 5.1945 - 26. 9.1945
	Nr.Åby Realskole	24.11.1944 - 8.12.1944
	Nr.Åby Badmintonhal	24.11.1944 - 5. 5.1945
	Nr.Åby tekniske Skole	24.11.1944 - 5. 5.1945
	Nr.Åby Friskole	24.11.1944 - 8.12.1944
		3. 5.1945 - 26. 9.1945

	Nr.Åby Forsamlingshus	22. 4.1945 - 8. 5.1945
	Nr.Åby Efterskole	22. 4.1945 - 14. 5.1945
Bäg herred:		
Skydebjerg sogn	Årup Håndværker og Industriforening	27.10.1944 - 11.11.1945
	Årup tekniske Skole	21.11.1944 - 9. 1.1945
		1. 3.1945 - 19. 5.1945
	Årup Realskole	19. 4.1945 - 19. 6.1945
	Årup Ungdomshjem	19. 4.1945 - 19. 6.1945
	Årup Hotel	24. 4.1945 - 2. 6.1945
Orte sogn	Frøbjerg Bavnehøj (restauration,forsamlingslokale);overført fra lade ved Skovsgårde	17. 5.1945 - 20.10.1945
Køng sogn	Glamsbjerg Missionshus	16.11.1944 - 22.12.1945
	Køng Højskole	21. 4.1945 - 24. 1.1946
	Glamsbjerg Fri- og Efterskole	21. 4.1945 - 22. 6.1945
	Glamsbjerg tekniske Sk.	23. 4.1945 - 28. 7.1945
	Glamsbjerg Kommuneskole	23. 4.1945 - 19.12.1945
Sønderby sogn	Ebberup Gæstgivergård	10 - 14 dage (4 værelser,stald,sal)
	Afholdshotellet	14 dage (sal, køkken, 1 værelse)
	Frederiksgave	10 dage (lokaler, stald)
	Fru Ane Marie Jørgensen	11 dage (2 officerer indkvarteret)
Odense herred:		
Tommerup sogn	[illegible]rup Højskole [23]	22.3 .1945 - 1. 3-1946
Brylle sogn	Brunsvig Forsamlingshus	28. 3.1945 - 5. 5.1945
Verninge sogn	Verninge Forsamlingshus	11 dage i september 1944
		8 dage i december 1944
Dalum sogn	Dalum Landbrugsskole	10. 3.1945 - 4. 9.1945 (87 elevværelser,skolestuer, lærerværelse, gymnastiksal)
	Dalum Centralskole [16]	
Pårup sogn	Pårup Skole	12. 9.1944 - 4. 5.1945
	Pårup Forsamlingshus	21.12.1944 - 7. 5.1945
Næsbyhovedbroby sogn	Næsby Skole	8. 5.1945 - 7.11.1945 (engelsk militær)
	Næsbylund Kro	8. 5.1945 - 5.11.1945

Åsum herred:		
Højby sogn	Højby Forsamlingshus	2. 5.1945 - 2.10.1945
Sdr.Nærå sogn	Sdr.Nærå Friskole	1. 5.1945 - 26. 6.1945
	Sdr.Nærå Kommuneskole	1. 5.1945 - 22.11.1945
	Sdr.Nærå Forsamlingshus[16]	
Rønninge sogn	Langeskov Missionshus	1. 4.1945 - 29. 4.1945
Bjerge herred:		
Marslev sogn	Holev Forsamlingshus	8. 1.1945 - 5. 5.1945
	Vejrupgård, sidebygning	9. 4.1945 - 5. 5.1945
	Marslev Skole	1. 5.1945 - 5. 5.1945
Kølstrup sogn	Ulriksholm	29. 8.1943 - nov. 1943 (hovedbygning, stalde, park)
Lunde herred:		
Otterup sogn	Otterup Realskole	Beslaglagt kort tid.
	Otterup Hotel	Beslaglagt kort tid.
Norup sogn	Hotel Kattegat	15. 9.1944 - 15.10.1944
Skam herred:		
Krogsbølle sogn	Bårdesø Forsamlingshus	Beslaglagt i 12 dage.
Skovby herred:		
Søndersø sogn	Dallund Slot	1. 9.1944 - 20. 8.1945
	Højskolehjemmet	19.10.1944 - 14. 2.1945
	Søndersø Kro	24.10.1944 - 16.11.1944
Skovby sogn	Forpagter Bay Andersen, Skovby	29.12.1944 - 1. 6.1945 (stue)
	Husejer Th.Petersen, Skovby	29.12.1944 - 1. 6.1945 (stue)
	Niels Jepsen/Chr.S. Hansen, Skovby	29.12.1944 - 1. 6.1945 (ejendom beslaglagt)
	Husejer M.Frederiksen, Skovby	1. 4.1945 - 9.6.1945 (ejendom beslaglagt)
	Skovby Forsamlingshus	2. 5.1945 - 31.12.1945

Beslaglæggelsen var som nævnt koncentreret på Vestfyn, hvor ca. 50 institutioner og en halv snes privatejendomme var belagt med tyske tropper eller flygtninge. Hvor beslaglæggelser har fundet sted før 1945 - eksempelvis i Bogense, Middelfart, Assens, Strib, Nr.Åby, Årup, Marslev og Langeskov, var der tale om indkvartering af tyske tropper. Skoler og forsamlingshuse kom i søgelyset, da et større antal flygtninge kom til Fyn i marts-april-maj 1945. Godt halvdelen af de nævnte institutioner blev taget i brug til indkvartering i den pågældende periode. Flere af de institutioner, der havde været belagt med tyske tropper, kunne samtidig fortsætte som opholdssted for flygtninge. - Hvor mange flygtninge, der har været indkvarteret, fremgår ikke af materialet, men enkelte oplysninger giver et fingerpeg: På Båringskov Badehotel var der således indkvarteret 300 flygtninge, på Brenderup Gæstgivergård 180, på Glamsbjerg Fri- og Efterskole 230. Forsamlingshusene havde knap den samme kapacitet: I Harndrup Forsamlingshus var der eksempelvis indkvarteret 67 flygtninge, i Gelsted Forsamlingshus 35.

Umiddelbart efter kapitulationen lod Statens civile Luftværn opstille en oversigt over flygtningenes fordeling over hele landet. Ifølge denne var der i hele landet ca. 230.000 flygtninge, deraf 18.500 på Fyn, fordelt som følger på de forskellige politikredse:

Odense-Assens amter

Assens politikreds	1.902
Bogense politikreds	597
Kerteminde politikreds	885
Middelfart politikreds	3.404
Odense politikreds	1.667
Odense herreds politikreds	1.543
	9.998

Svendborg amt

Fåborg politikreds	400
Svendborg politikreds	2.971
Rudkøbing politikreds	1.043
Nyborg politikreds	4.155
	8.569

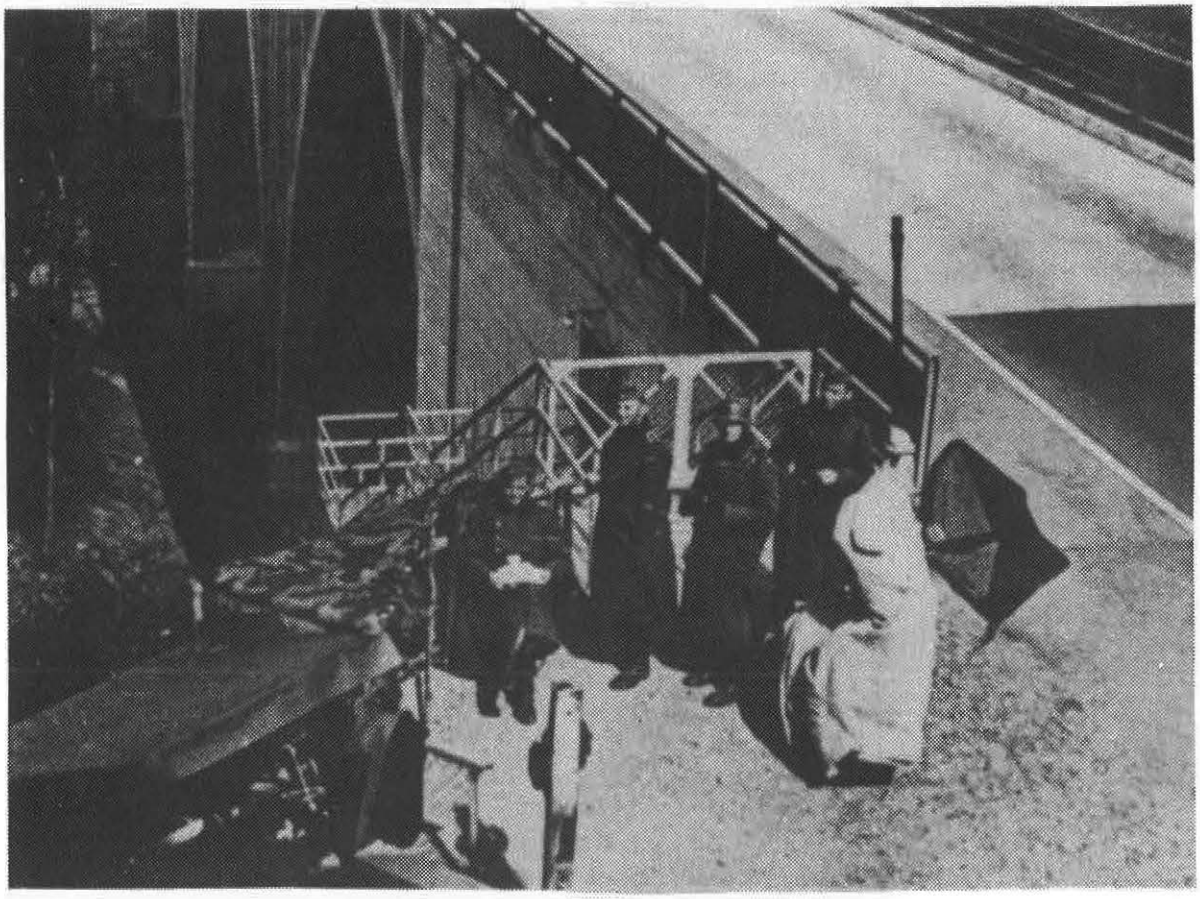

Tyske soldater på vagt ved Lillebæltsbroen.

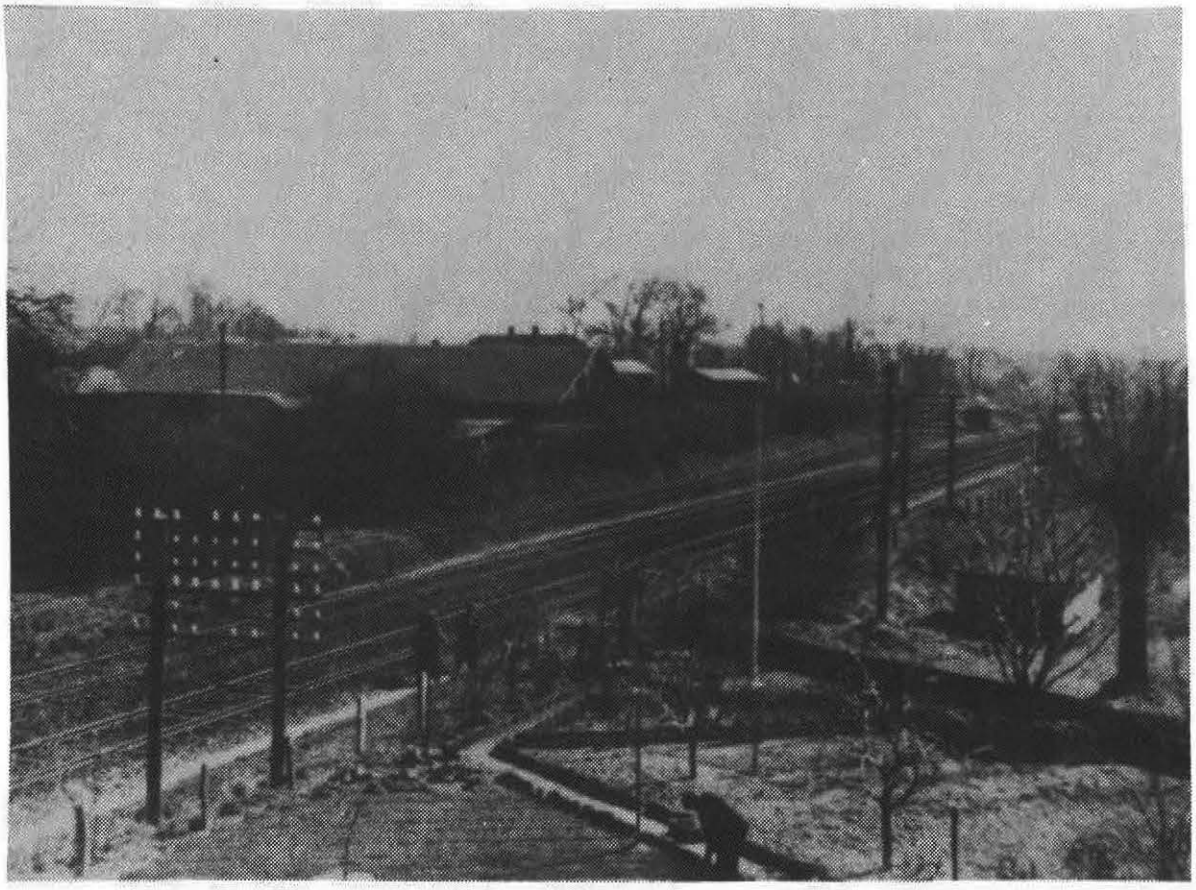

Tyske vagtposter langs jernbanelinien Nyborg-Odense-Middelfart.

Oversigten skal imidlertid behandles med en vis forsigtighed. Den bygger på spredte indberetninger og er behæftet med flere fejl. Eksempelvis er Årup anført både under Assens og Middelfart politikreds. Der foretoges på det tidspunkt til stadighed mindre omflytninger, og de tal, kommissionen arbejdede udfra ved belægningens ophør, er uden tvivl mere pålidelige.

I krigens sidste måneder blev der pålagt en række privatpersoner indkvartering af tyske tropper. Sabotage mod jernbanen tværs over Fyn i forbindelse med tyske divisionsflytninger havde bevirket øget kontrol med jernbanearealet, og der indkvarteredes vagtmandskab i ejendomme langs banen: Kosmose, Kauslunde sogn (23 mand), Byllerup, Gelsted sogn (30 mand), Lungerne, Skydebjerg sogn (14 mand), Nyfæste, Kerte sogn (16 mand), Render, Brylle sogn (9-14 mand) og Nonnebo, Birkende sogn (34 mand). Indkvarteringerne strakte sig fra midten af marts til kapitulationen.

På Nordfyn og på Hindsholm var forholdsvis få institutioner og ejendomme beslaglagt med henblik på indkvartering. I de fleste tilfælde var der tale om kortvarige beslaglæggelser i forbindelse med lokale anlægsarbejder.

Hvor der var tale om længere tids beslaglæggelse, havde værnemagten i de fleste tilfælde betalt leje frem til krigens sidste år. I resterende leje, erstatning og reparationer måtte den danske stat udrede følgende beløb for reparation af ovennævnte institutioner:

Kerteminde.....	200.000 kr.
Bogense.....	75.000 -
Middelfart.....	750.000 -
Assens.....	100.000 -
Landsogne.....	800.000 -
	1.925.000 kr.

Erstatninger på 75.000 kr. og derover blev udbetalt til Tornøes Hotel i Kerteminde, Hindsgavl, "Dansk Folkeferie" og Kongebrogården i Middelfart, Klejsgård Husholdsningsskole i Strib og Dallund Slot, tilhørende Centralforeningen af Sygekasser i Odense amt. Den største erstatning udbetaltes i forbindelse med benyttelse af Kongebrogården i Middelfart: Istandsættelsen var beregnet til 173.359 kr., hvortil kom et driftstab på 70.000 kr.

Flygtningelejre i Allesø og Skovby og ved Dallund

Ved befrielsen befandt der sig som nævnt ca. 230.000 flygtninge i Danmark, deraf ca. 200.000 tyskere. Det var de tyske myndigheder, der i de forudgående måneder havde gennemført indkvarteringen ved at rekvirere belægningssteder og forplejning. Fra dansk side havde man håbet, at de mange flygtninge havde kunnet hjemsendes i løbet af sommeren, men dertil var tilstandene i Tyskland for kaotiske, og der oprettedes i begyndelsen af september en flygtningeadministration, hvis ledelse blev overdraget fhv.minister Johs. Kjærbøl. Den kom til at fungere i over 3 år, idet de sidste flygtninge først hjemsendtes i begyndelsen af året 1949.

Flygtningene anbragtes ved deres ankomst til landet i foråret 1945 dels i barakker, dels i beslaglagte bygninger, jvf. tidligere afsnit. Ialt drejede det sig om ca. 1100 belægningssteder, fordelt på 83 baraklejre og 1018 institutioner, deraf 201 skoler .

Skoler og andre institutioner ønskede man fra dansk side frigivet så hurtigt som muligt, og efterhånden som det skete, udbyggedes de eksisterende lejre samtidig med, at der indrettedes en række nye baraklejre. I løbet af det første år efter befrielsen frigaves så godt som alle institutioner, og flygtningene samledes i færre, men større lejre (Oksbøl, Ry, Grove-Gedhus, Rom ved Lemvig, Ålborg, Frederikshavn, Kløvermarken på Amager m.fl.). For at undgå at beslaglægge nye områder, blev flyvepladsarealerne og de tidligere tyske observationsposter og radarstationer inddraget. Det var i denne forbindelse, Allesø og Skovby kom ind i billedet[19].

I begge landsbyer var der ved befrielsen indkvarteret flygtninge. På flyvepladsområdet befandt der sig således ifølge den nævnte oversigt ved krigens slutning 420 flygtninge, i Skovby forsamlingshus 100. Begge steder var der imidlertid mulighed for at udnytte de beslaglagte områder, og landsbyen Allesø og det beslaglagte areal ved Skovby blev af Arbejds- og Socialministeriet indrettet til flygtningelejre på linie med de øvrige:

I september 1945 forhandlede Beskæftigelsescentralens ingeniørafdeling i Kolding med kommandanten for de engelske tropper på flyvepladsen, og det resulterede i, at man omkring 1.oktober kunne påbegynde en udvidelse af det område i Allesø, der siden foråret havde været belagt med flygtninge. Arbejdet vanskeliggjordes imidlertid, idet gårde og huse var i en meget dårlig stand og der manglede afspærring af selve byen. Udover flygtninge opholdt der sig endnu 300 tyske soldater i byen, og det kneb for ledelsen at holde orden og disciplin.

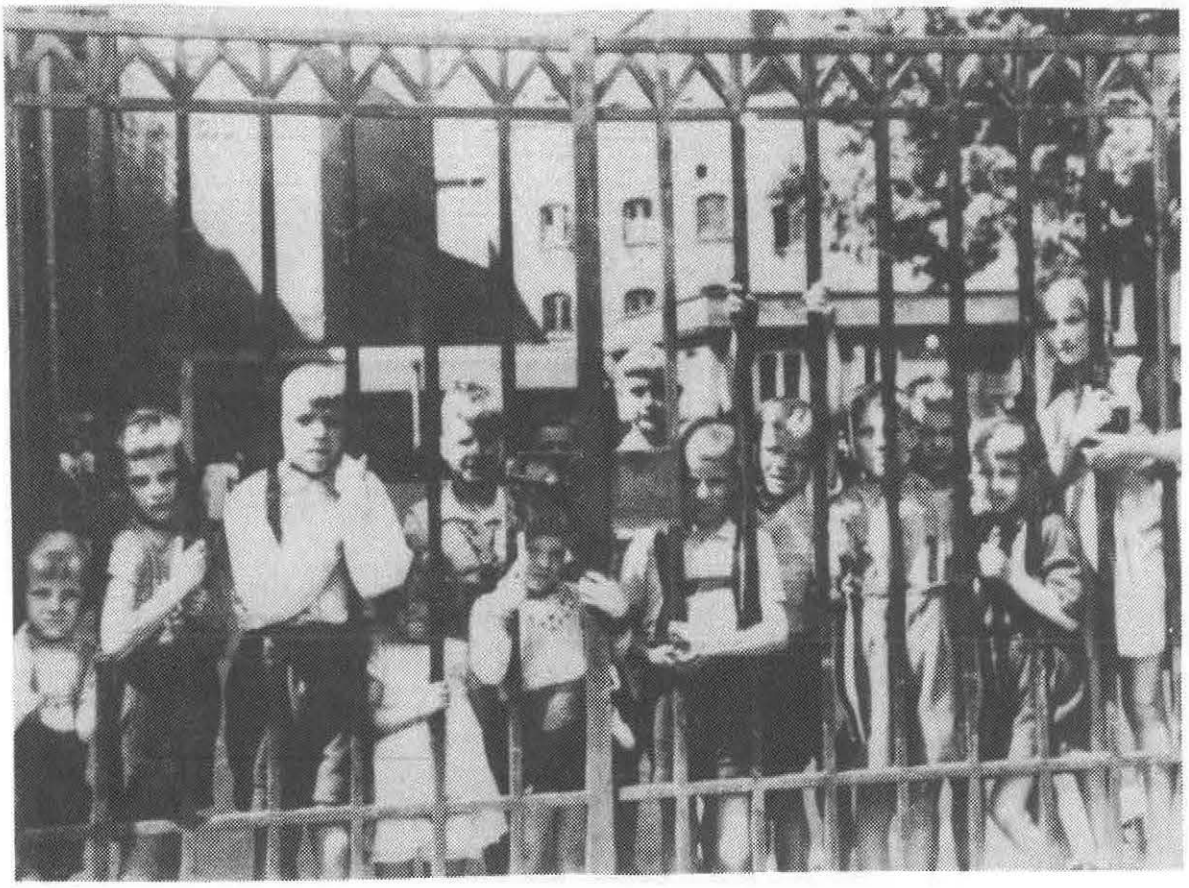

I Odense beslaglagdes godt en halv snes skoler. Jernbanegades Skole blev beslaglagt den 1.november 1943, og den rummede en tid tyske flygtninge, bl.a. en del børn. Fra Odense overførtes siden flygtninge til lejrene i Allesø og Skovby.

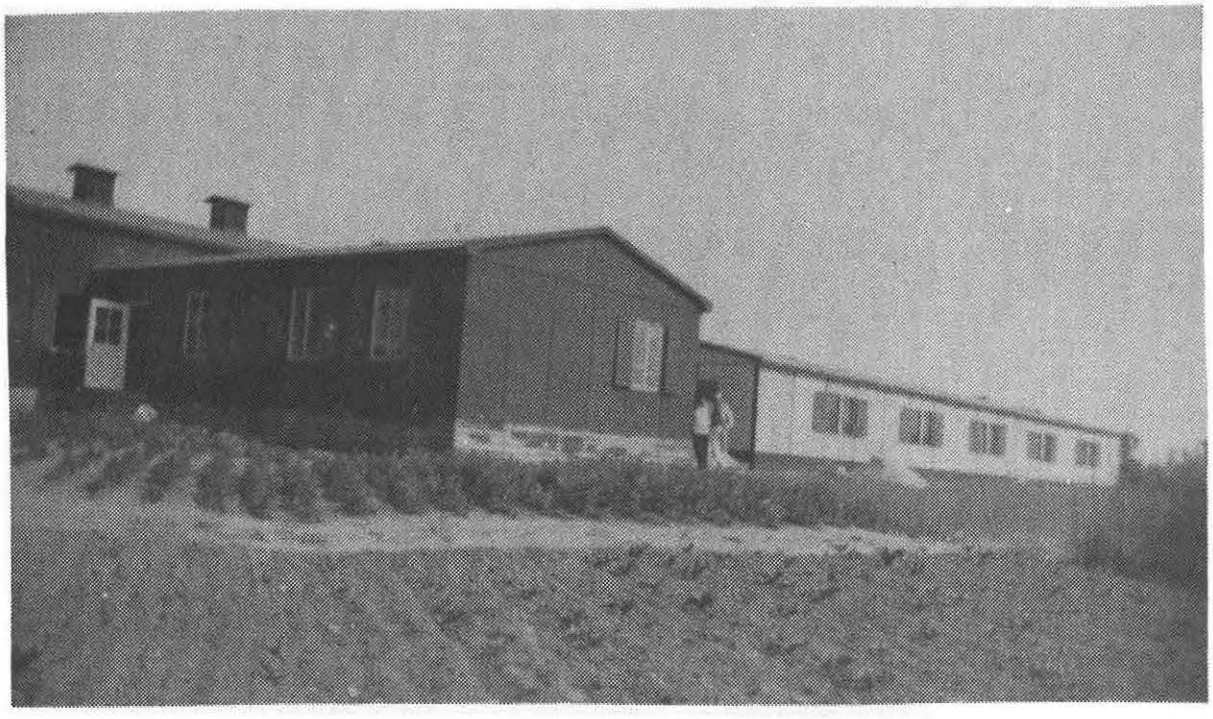

Barakker fra radaranlægget ved Skovby. Efter befrielsen anvendtes de fleste af de ialt 50 barakker til indkvartering af flygtninge.

I november-december hjemsendtes de tyske soldater, og de gårde og huse, der herved blev frigjort, blev belagt med flygtninge, der overførtes fra en række af de nævnte fynske institutioner. I marts 1946 var lejren udbygget, beregnet til 1400 pladser.

De fleste af byens gårde og flere andre ejendomme var inddraget til formålet, og lejren kom til at rumme et noget større antal flygtninge end beregnet. Der boede én, ofte flere familier i hvert rum, og for at skaffe plads til yderligere et antal rejstes der i flere gårde skillerum på lofterne. Derudover anvendtes 5 barakker på Toftegårds jord.

Indretningen af lejren organiseredes af den senere regimentschef i Odense, oberst O.Holbæk,og den daglige ledelse blev overdraget forpagter Mackeprang, tidligere Sandholt, der blev assisteret af Chr. Johnsen fra Civilforsvaret. Det var de eneste danskere, der boede i lejren, henholdsvis i præstegården og på centralen.Den tredje dansker med tilknytning til lejren var Osvald Top Christensen, der havde opsyn med diverse anlæg og installationer.

I praksis var flygtningene delt i 2 lejre: protestanter, der holdt gudstjeneste (ved danske præster) i kirken, og katolikker, der holdt gudstjeneste i forsamlingshuset. Hver af grupperne havde en tysk lejrleder, der var kontaktled til den danske ledelse. Det praktiske arbejde udførtes af flygtningene selv. Størsteparten var ældre mennesker, og da der var en del landbrugere og håndværkere iblandt, voldte det ikke besvær at få de nødvendigste brugsgenstande fremstillet. - Ca. 300 forældreløse børn var anbragt i Jørgen Bendtsens gård, der således fungerede som en slags børnehjem. Byens gamle rytterskole, der havde tjent sit oprindelige formål indtil 1847, indrettedes atter som skole. Undervisningen varetoges af lærere, der af den ene eller anden grund ikke havde kunnet gøre krigstjeneste.

Lejren talte flere intellektuelle, der i kantinen ved Beldringevej (nu indrettet som fabrik) fik iværksat en række aktiviteter, såsom skuespil, oplæsning og foredrag. De gjorde sig fantastiske anstrengelser, og alt i alt fungerede det til flygtningenes tilfredshed. Kantinen og forsamlingshuset fungerede tillige som spisesale.

Forsorgen varetoges af socialvæsenet i Odense. Et stort socialt arbejde udførtes af Røde Kors og ikke mindst Frelsens Hær. Det sundhedsmæssige sorterede under amtslæge Hj. Heerup. Et lazaret var indrettet på Beldringegård, og ved lægebesøg måtte flygtningene til fods begive sig til Beldringe. Op mod 100 af flygtningene døde, og de begravedes på pladsen ved Kirkegårdskapellet

i Odense. Kammeraterne, der deltog i begravelsen, havde selv udfærdiget de trækors, der skulle pryde graven.

Lejren synes stort set at have fungeret tilfredsstillende. I starten søgte en lille fast kerne af nazister at gøre sig gældende, men efterhånden tilvejebragtes den nødvendige justits. Mens man i starten huggede alt træværk ned og anvendte det til brændsel, kom der efterhånden orden i tingene, og det kom ikke til større konfrontationer mellem den tyske og den danske ledelse. Tværtimod! Da forpagter Mackeprang havde rund fødselsdag, forærede børnene ham - som tak for hans ledelse af lejren - en cigarkasse, som de havde flettet at strå, og - mod reglementet - kvitteredes der med en ispind til hvert af børnene.

Radaranlægget ved Skovby overtoges som nævnt ved kapitulationen af engelske tropper, og da det blev frigivet i september, begyndte beskæftigelsescentralens ingeniørafdeling at indrette lejren til indkvartering af flygtninge. De bestående bygninger (ca. 2.000 m^2) blev istandsat, og der opførtes et nyt køkken. En bunker, der lå uden for den egentlige lejr umiddelbart ud til landevejen, blev indrettet til kvarter for det udstationerede vagtmandskab. Lejrens barakker indrettedes til beboelse, skole, børnehave, værksteder, stald m.v. Mellem barakkerne blev der anlagt veje og stier, og der blev opført affaldskummer.

I begyndelsen var der kun få flygtninge i lejren, men efterhånden som den blev indrettet, overførtes der flere og flere fra andre interneringssteder, og da lejren stod færdig i marts 1946, havde den plads til 1250 flygtninge. På det tidspunkt var så godt som alle institutioner på Fyn, der havde været belagt med flygtninge, frigivet.

En særlig lejr var indrettet ved Dallund (Søndersø sogn). Her var der som nævnt af værnemagten vest for avlsbygningerne opført to større barakker, og de blev belagt med såkaldt "vanskelige" flygtninge, personer, der ikke havde kunnet indrette sig under forholdene i de almindelige lejre eller havde gjort sig skyldige i mindre forbrydelser. Hovedparten var overflyttet fra Benzon gods ved Grenå, mens andre overførtes fra de fynske lejre. Lejren, der rummede ca. 200 flygtninge, var at betragte som en straffelejr, men forholdene afveg ikke meget fra de øvrige lejre. Også disse flygtninge ønskede afholdt gudstjeneste, og det foregik i lejrens samlingssal, en enkelt gang i Søndersø kirke. - Siden overførtes denne lejrs flygtninge til Dragsbæk-lejren.

Tyske flygtninge forlader lejren i Allesø i februar 1947. Før hjemrejsen påbegyndtes, samledes bagagen i gården til Allesø skole.

Tyske flygtninge ved afrejsen fra Beldringe station.

Nævnes bør det yderligere, at 80 drenge i alderen 8-15 år var indkvarteret i en større villa i Østrup. Størsteparten havde i Tyskland gået i samme skole og var flygtet under ét. Siden var der kommet flere drenge til. En række tyske lærerinder varetog undervisningen af dem, og en dansk præst forberedte dem til konfirmation.

Sidst på året 1946 påbegyndtes hjemsendelse af flygtningene. Den første transport afgik omkring 1.november, og der fortsattes de følgende måneder med lejren ved Kolding som gennemgangslejr. I februar 1947 tømtes lejren i Allesø, kort tid senere lejren i Skovby. Størsteparten af flygtningene var hjemmehørende i østzonen, men langt de fleste meldte sig til de transporter, der gik til Vest-Tyskland. De afsendtes i hold omfattende 50-200 personer, og hjemrejsen påbegyndtes kl. 12 om natten fra Odense.

Gårdene i Allesø kunne som nævnt tilbydes de tidligere ejere, og efter at barakkerne i Skovby var fjernet, kunne det ca. 8 tdr. land store areal, lejren havde omfattet, atter dyrkes af ejerne; en mindre del af det overtoges af Zonen med henblik på en udvidelse af korpsets tjeneste på Nordfyn, men en sådan blev ikke realiseret. Selve barakkerne solgtes til vidt forskellige formål som spejderlejre, værksteder, hønsehuse m.v. En tid anvendtes en del af dem til indkvartering af husvilde fra de omkringliggende sogne.

Som et minde om beslaglæggelsen ligger ved landevejen sydvest for Skovby endnu en bunker. Det er nok egnens solideste hus: De tykke mure er opført på stærke fundamenter og armeret med jern. Huset, der anvendes til beboelse, er imidlertid skalmuret, og ingen kan se, at det er en af besættelsesmagtens bunkers.

Omfang af beslaglæggelser og erstatninger

I denne forbindelse er kun behandlet tyske beslaglæggelser i Odense og Assens amter. Undersøgtes forholdene i Svendborg amt, ville der sandsynligvis tegne sig et tilsvarende billede - dog med den undtagelse, at der ikke var tale om anlæg af omfang som dem, der blev igangsat ved Beldringe, Holev, Vejrupgård, Gyldensteen, Nordskov, Midskov, Røjle og Skovby. Primært var det på den nordlige del af Fyn, der var behov for et stærkt kystforsvar. De første besættelsesår forløb da også - i sammenligning med visse andre byer - roligt i Svendborg[20] og Fåborg[21], hvorimod en overfartsby som Nyborg[22] fik urolighederne på nærmere hold. Her såvel som i landdistrikterne blev institutioner hen mod krigens slutning belagt med flygtninge - dog ikke overalt i samme omfang som på Vestfyn.

Beslaglæggelser af arealer i Odense og Assens amter har på grundlag af det undersøgte materiale omfattet følgende:

Beldringe Flyveplads.....	ca. 1.400 ha.
Arealer grænsende til Beldringe Flyveplads...	- 150 -
Anlæg ved Holev, Vejrupgård, Gyldensteen, Nordskov, Midskov, Røjle og Skovby.....	- 160 -
Øvrige anlæg.....	- 10 -,

hvortil kom et større, ikke-beslaglagt areal, hvor der var anrettet skade i forbindelse med ovennævnte og andre mindre anlægsarbejder. På arealet ved Beldringe måtte samtlige beboere forlade deres ejendom, mens der ved de øvrige anlæg kun var tale om beslaglæggelse af jord og enkelte bygninger. For ejendomme med tilhørende jord på flyvepladsområdet betaltes for overtagelse ca. 10 mill.kr., for øvrige beslaglæggelser af landbrugsjord ca. 1,4 mill.kr. i leje og erstatning:

Arealer grænsende til Beldringe Flyveplads...	930.000 kr.
Arealer ved Holev, Vejrupgård, Gyldensteen, Nordskov, Midskov, Røjle og Skovby.....	275.000 -
Øvrige arealer.....	175.000 -

Størsteparten af ejendommene på flyvepladsområdet tilbagekøbtes eller videresolgtes som nævnt. Området, der kunne genetableres som landbrug, var reduceret, og i første omgang kunne 111 ejendomme udbydes til salg. Som anført kunne ejendommene overtages til den tidligere afståelsessum ± det beløb, det ville koste at udbedre påførte skader. En oversigt i Emil Sørensens mate-

riale viser, at det pågældende antal ejendomme blev overtaget til en værdi af 4,2 mill.kr., hvilket i gennemsnit lå 30 % under den sum, der var udbetalt for ejendom med evt. tilhørende jord i 1944. Kun i 8 tilfælde lå overtagelsessummen over 100.000 kr. - For tabet - hvis man kan tale om et sådant i dette tilfælde - kunne staten til gengæld overtage det reduceerede areal (godt 100 ha.) og bibeholde flyvepladsen.

Af institutioner beslaglagdes i Odense og Assens amter godt 150, hvortil kom en række privatejede ejendomme. Fraset Odense-området er der for de beslaglagte institutioner ydet en erstatning på ca. 2 mill.kr.- Den samlede erstatning, der udbetaltes i forbindelse med de anførte anlæg og beslaglæggelser i Odense og Assens amter (fraset Odense købstad) beløb sig således til ca. 14 mill.kr.

Til sammenligning med de nævnte beløb kan anføres, at en middelstor gård på de tider handledes til en værdi af ca. 150.000 kr.

Størsteparten af de beslaglagte arealer og institutioner blev frigivet i løbet af de to første år efter krigen. Mange sår måtte imidlertid heles, før virksomhed og drift var den samme som før, og i visse tilfælde tog det lang tid. Med årene er dog de fleste gener overvundet.

Aflægger man i dag besøg på de arealer, der var beslaglagt af værnemagten, vil man ikke umiddelbart kunne se, at tyskerne de pågældende steder for snart 40 år siden var i gang med mere eller mindre omfattende anlægsarbejder. Enkelte fundamenter og bunkers står tilbage og minder om en beslaglæggelse, der i adskillige tilfælde ramte noget af Fyns bedste jord.

De fleste synlige minder finder vi nok i Allesø: En del af ringvejen ligger der stadig; langs den står flere steder spanske ryttere, og på flere af byens gårde og huse aner man endnu de kasernenumre, tyskerne lod placere på de beslaglagte bygninger. Ved indkørslen til Beldringe fortæller en massiv cementbunkers, at arealet engang har tjent andet formål.

Et par af tyskernes "værker" kom dog til at tjene et godt formål: Hangaren, der opførtes syd for Allesø, er omdannet til sportshal ("Allesøhallen"), og den nærliggende grusgrav, der engang tjente det gamle byfællesskab og siden leverede grus til anlæggene på flyvepladsen, er omdannet til en smuk idrætsplads. - Den, der aflægger disse steder et besøg, aner dog næppe, at han befinder sig på den største af de tyske beslaglæggelser under besættelsen.

Noter.

1) Emil Sørensen har selv indført de behandlede sager i perioden august 1944 - april 1948 (nr.1-919), mens de forholdsvis få sager fra perioden maj 1948 - november 1956 er indført af en sekretær. - Protokollerne er mærket "Privat", og da der undervejs henvises til andre registreringsnumre, må det formodes, at det drejer sig om protokoller, som Emil Sørensen har ført som grundlag for andre protokoller. Emil Sørensens materiale er venligst stillet til min rådighed af gdr. Hans Peter Sørensen, Lumby Tårup mark.

2) Søren Hansen:"Træk fra Odense under den tyske besættelse 9. april 1940 - 5.maj 1945", udg. på eget forlag 1945.

3) Hans Henrik Jacobsen:"En landsbys skæbne. Allesøs besættelse 1943-47", udg. på eget forlag 1958.

4) At Hitlers frygt var ubegrundet fremgår af Arne Bonvig Christensens universitetsspeciale:"Invasion i Danmark?", udg. af Odense Universitetsforlag 1976.

5) De beslaglagte arealer er i materialet skiftevis angivet i tønder, hektar og kvadratmeter. De er i denne forbindelse omregnet til hektar (1 ha. = 1,8 td.land = 10.000 m^2).

6) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af fhv. uddeler Laurits Nielsen, Nordskov.

7) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af gdr. Laurits Andersen, Midskov Skov.

8) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af den tidligere ejers søn, gdr. Henry Larsen, "Sølyst",Røjle Skov.

9) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af gdr. Laurits Jørgensen og gdr. H.J.Hansen, begge Skovby.

10) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af fru Køtke, Sarumgård, og hendes søn, Peter M.Køtke, der er forpægter af gården.

11) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af godsejer J.C.E.Simonsen, Vejrupgård.

12) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af lensgreve C.J.Bernstorff, Gyldensteen.

13) Om overfaldet på kasernen i Albanigade, en pavillon i Fruens Bøge og hangaren på Lille Eksercerplads den 29.august 1943, se "Fast i Nød. Fynske Livregiment 1614-1964", si.241-46.

14) Søren Hansens bog, si.172. - Dr.phil. Jørgen Hæstrup oplyser, at materiale vedrørende beslaglæggelserne i Odense opbevares i arkiv på Odense Rådhus (pakke mærket 47/V).

15) Jvf. "De fem lange år",bd.3 si.1147-48,v. Johs Brøndsted og Knud Gedde, 1947.

16) De pågældende institutioner er ikke omtalt i kommissionens materiale. Til gengæld findes de i Stiftamtets oversigt (45-174-25) "vedrørende Frigivelse af Bygninger, der har været belagt med tyske Flygtninge". - Sdr. Nærå Forsamlingshus er anført i Luftværnets oversigt over beslaglagte institutioner 1945.

17) Kommissionens materiale er suppleret med oplysninger af redaktør K.V.Sørensen og kommunaldirektør Kaj Mortensen, begge Assens.

18) Indkvartering af 20 russere og 16 tyskere.

19) Lejrenes ledelse og indretning, flygtningenes beskæftigelse, etablering af undervisning, kirketjeneste og kulturelt oplysningsarbejde m.v. er udførligt omtalt i "Flygtninge i Danmark 1945-49", udgivet af Flygtningeadministrationen 1950. - Yderligere er suppleret med oplysninger af blikkenslagermester Osvald Top Christensen, Tarup, og tdl. sognepræst Wilh. Reiss, Næsby.

20) Svendborg havde fast havnevagt, men fik først tysk militær garnisoneret fra august 1943 med kvarter på hotel "Wandall". Jydske Dragonregiment og 3.Feltartilleriregiment havde fra november 1942 garnison på henholdsvis Hvidkilde slot og Borgerskolen.

21) I Fåborg fandtes ligeledes en havnevagt, bestående af et par tyske marinesoldater, og på "Færgegården" logerede en halv snes mand, der betjente en lyttepost i Svanninge Bakker; egentlig indkvartering af tyske soldater fik byen først i efteråret 1943.

22) Straks efter 9.april beslaglagdes i Nyborg "Industrien" og Højskoleforeningens bygning til kommandantur og kaserne, og i den følgende tid beslaglagdes et stadigt voksende antal privat-ejendomme i havnekvarteret; et lazaret indrettedes siden på hotel "Færgegården". Efter den 29.august 1943 overtog værnemagten hotel "Nyborg Strand", hvor 3.Regiment havde været garnisoneret, og her havde den tyske kommandant sit hovedkvarter til maj 1945. Også hotel "Christianslund" blev beslaglagt til indkvartering af tysk militær. - K.J.Jensen anfører i sin bog "Nyborg under besættelsen 1940-45" (udgivet af Historisk Samfund 1970), at styrketallet i krigens sidste år fra dansk side blev anslået til 4-6 tyske kompagnier med 1500-2000 mand. Ifølge en ikke-dateret opgørelse over antallet af tyske soldater i Danmark skulle styrken i Nyborg have været 51 officerer, 333 underofficerer og 2049 menige.

23) Jvf. Niels Thing:"Tommerup Højskole gennem 70 år",1978.

Fyn under besættelsen er bl.a. behandlet i følgende værker og artikler:

Danmarks Frihedskamp, red. af Ebbe Munck og Børge Outze, bd.1 (Odense amt si.281-302)

Da Danmark kaldte, Bremers Forlag, Odense 1945 (Fyn si. 240-95)

Arne Bonvig Christensen: Invasion i Danmark? Odense Universitetsforlag 1976 (kystbefæstningsanlæg)

Flygtninge i Danmark 1945-49, udg. af Flygtningeadministrationen 1950

Fyn under fem Aars Krig, billedreportage ved Stoffer

Danmarks Hjerte - Odense, red. af Rich. Madsen, Lokalhistorisk Forlag, Århus 1947 (si.103-112: Odense og besættelsen, v. Egil Borre)

Jørgen Hæstrup: Krig og besættelse, Odense 1940-45, udgivet af Odense kommune 1979

Jørgen Hæstrup: Hilsen til Vera. Våbenmodtagelser på Fyn under besættelsen, udgivet af Historisk Samfund for Fyns Stift 1956 (særtryk af Fynske Årbøger 1956)

Hans Kirchhoff: Odense 1943 - set fra Klaregade, Fynske Årbøger 1978

Hans Kirchhoff: Oprøret i Svendborg i august 1943, Fynske Årbøger 1969 (udgivet som særtryk)

Hans Kirchhoff: Bogense, Assens, Fåborg og Kerteminde august 1943, Fynske Årbøger 1971

Hans Kirchhoff: Strejkerne i Middelfart og Nyborg august 1943, Årbog for Arbejderbevægelsens historie 3, si.57-81

Hans Kirchhoff: Augustoprøret 1943 I-III, disputats 1979

K.J.Jensen: Nyborg under besættelsen, udg. af Historisk Samfund 1970

K.J.Jensen: Den danske garnison i Nyborg 1942-43, Fynske Årbøger 1967

Lars Nielsen: Dansk Ungdomssamvirke på Nordøstfyn, Fynske Årbøger 1965

Vestfynsk Hjemstavn årg. 1976 ff. (minder fra besættelsestiden)

Erik Bill Rasmussen: Gestapos Fjender, Bogforlaget Dana, Odense 1946 (forholdene på Husmandsskolen)

Hans Henrik Jacobsen: En landsbys skæbne. Allesøs besættelse 1943-47, eget forlag 1958 (jvf. samme: Fra landsby til forstad, Odense Universitetsforlag 1977, si.201-12)

Hans Henrik Jacobsen: Fast i Nød. Fynske Livregiment 1614-1964, udg. af Fynske Livregiment 1964, si.240-48.

Hidtil er udkommet:

Nr. 1. Lotte Jansen: HOVERIET TIL EGESKOVGÅRD.
Gårdmandshoveriet i det 19. årh. 1977
(Udsolgt)

Nr. 2 K.Bang Mikkelsen: DEGNE OG SKOLEHOLDERE samt kateketer, klokkere og organister i Fyns stift indtil 1814. 1977 50 kr. + moms

Nr. 3. Hans Henrik Jacobsen: STUDIER I FYNSKE VIDER OG VEDTÆGTER 1500-1800. 1977 (Udsolgt)

Nr. 4. Kirsten Helle Pedersen: KAMPEN OM KERTEMINDEBANEN. En undersøgelse af anlæggelsen af en privatbane i 1890'erne. 1978 (Udsolgt)

Nr. 5. Carsten Egø Nielsen: KRIMINALITET OG SOCIAL FORSORG I ODENSE 1920-39. 1979 45 kr. + moms

Nr. 6. Lauritz Pedersen Næraae: NOGET LIIDET ANGAAENDE SVENDBORG OG SÆRDELES VOR FRUE SOGN OG KIRKE. Samlet 1771. Udg. af Lotte Jansen. 1979 (illustreret). 45 kr. + moms

Nr. 7. Jens Vilhelm Pedersen: EN UNG PIGES HISTORIE OG ANDRE FORTÆLLINGER. En grundtvigiansk friskolelærer fortæller.
Udg. af Vibeke Harsberg. 1980.
45 kr. + moms

Nr. 8. Peter Windfeld Hansen: BEFOLKNINGSFORHOLD PÅ LYØ I DET 18. OG FØRSTE HALVDEL AF DET 19. ÅRHUNDREDE. 1980 65 kr. + moms

Nr. 9. Hans Henrik Jacobsen: TYSKE BESLAGLÆGGELSER I ODENSE OG ASSENS AMTER 1940-45. Anvendelse, varighed og erstatning. 1980 (illustreret)
45 kr. + moms

Ekspedition: LANDSARKIVET FOR FYN, Jernbanegade 36, 5000 Odense C.